

De sociale basis in Hoorn

Een verkennend onderzoek naar de huidige stand van zaken en aanknopingspunten ter versterking

Author(s)

Glas, Ingrid; Rözer, Jesper; Veldboer, Lex

Publication date

2025

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Glas, I., Rözer, J., & Veldboer, L. (2025). *De sociale basis in Hoorn: Een verkennend onderzoek naar de huidige stand van zaken en aanknopingspunten ter versterking*. Hogeschool van Amsterdam.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

De sociale basis in Hoorn

Een verkennend onderzoek naar de huidige stand van zaken en
aanknopingspunten ter versterking

Auteurs: Glas, I., Rözer, J. & Veldboer, L., 2025 (Hogeschool van Amsterdam)

Colofon

Dit is een uitgave van de Hogeschool van Amsterdam, Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie, lectoraat Stedelijk Sociaal Werk. Deze uitgave is onderdeel van de Werkplaats Sociaal Domein Amsterdam en omgeving, een samenwerkingsverband tussen regionale instellingen en de Hogeschool van Amsterdam, in samenwerking met het Ministerie van VWS.

Auteurs: Ingrid Glas, Jesper Rözer en Lex Veldboer

Foto cover: gemeente Hoorn

Alles uit deze uitgave mag, mits met bronvermelding, worden vermenigvuldigd en openbaar gemaakt.

Hogeschool van Amsterdam, januari 2025

Samenvatting

De sociale basis in Hoorn

Gemeenten hebben over het algemeen hoge verwachtingen van wat de sociale basis voor inwoners kan betekenen. Ze hopen dat de sociale basis bijdraagt aan vroegtijdige signalering, preventie, het verlagen van drempels, en het bevorderen van normalisering voor inwoners in kwetsbare posities. Dit geldt ook voor de gemeente Hoorn, waar men zich volop inzet om de sociale basis te versterken. Tegelijkertijd beseft men dat er nog ruimte is voor verbetering. De gemeente wil graag leren vanuit data en literatuur, maar zeker ook uit de praktijk: wat is volgens betrokkenen de huidige stand van zaken in de sociale basis van Hoorn en welke verbeteringen zijn mogelijk?

Om deze vraag te beantwoorden, hebben we op de eerste plaats een aantal personen in de sociale basis geïnterviewd. Deze personen waren actief in de gemeenschappelijke of institutionele sociale basis en betrokken bij bewonersinitiatieven (bijvoorbeeld om Hoorn schoon te houden of activiteiten voor jongeren te organiseren), informele organisaties (zoals een sportclub of kerk), of als professional werkzaam binnen een welzijnsinstelling of woningcorporatie. In totaal zijn er 22 personen geïnterviewd.¹ De resultaten zijn geïntegreerd met bestaande kwantitatieve data, waarbij gebruik is gemaakt van gegevens van onder andere het CBS, de GGD's en het RIVM.

¹ Het doel van dit onderzoek is verkennend; aan de hand van de perspectieven en ervaringen van verschillende spelers wordt licht geschenen op de complexiteit van de sociale basis. Het is daarom belangrijk te benadrukken dat de resultaten uit de interviews, gezien het beperkte aantal, niet zonder meer gegeneraliseerd kunnen worden.

Deze werkwijze is aangevuld met een QuickScan van de literatuur. Hiervoor hebben wij organisch naar literatuur gezocht, waarbij de nadruk lag op het includeren van nationale en internationale reviews. Bij de literatuurstudie is er vanwege de relatief jonge historie van het begrip 'de sociale basis' ook naar verwante begrippen gekeken, in het bijzonder 'sociale infrastructuur' en 'sociale cohesie'.

Een aantal inzichten uit de literatuur

Veel positieve effecten

In de literatuur worden diverse aspecten van de sociale basis (zoals sterke sociale netwerken, bewonersinitiatieven en een uitgebreid voorzieningenaanbod) gekoppeld aan allerlei positieve effecten, zoals het welzijn en de gezondheid van een gemeenschap, de ontwikkeling van gedeelde waarden en een toename van de sociale mobiliteit.

Succesvolle interventies zijn moeilijk, maar wel mogelijk

Een belangrijke les uit de literatuur is dat er wel degelijk voorbeelden zijn van (gemeentelijke) inzet die de sociale basis versterkt. Tegelijkertijd zijn er ook belangrijke aanwijzingen dat een groot aantal initiatieven geen of slechts beperkte effecten hebben. Vooral in kwetsbare wijken met weinig sociaal vertrouwen en weerbaarheid kan inzet al snel het vertrouwen verminderen, bijvoorbeeld op het moment dat (vermeende) beloften niet kunnen worden waargemaakt of groepen zich niet gehoord voelen.

De literatuur laat zien dat het verstevigen van de sociale basis vraagt om een wisselwerking tussen burgers, informele spelers (zoals verenigingen en kerken), formele spelers (zoals welzijnsorganisaties) en overheidsinstanties (zoals de gemeente). Investerings vanuit de gemeente zijn, aldus de literatuur, nodig om andere spelers te laten floreren (en vice versa).

Inzet is o.a. nodig op ontmoeting en tegengaan van stigma

Zoals de literatuur aangeeft, moeten interventies uiteraard een sterke opzet hebben, met o.a. duidelijke verwachtingen en een theoretische onderbouwing. Bovendien moeten ze uitgaan van de behoeften van de gemeenschap, deze actief betrekken en uitgaan van het principe van gelijkwaardigheid, waarbij (alle) burgers worden meegenomen en serieus genomen. Uit de literatuur blijkt dat zowel bottom-up als top-down interventies effectief kunnen zijn. Top-down interventies zijn vooral noodzakelijk in situaties met laag vertrouwen, conflicten of waar anders weinig initiatief wordt genomen. Dit houdt in dat, vertaald naar de gemeente

Hoorn, het soms nodig kan zijn dat de gemeente zelf het voortouw neemt bij initiatieven.

Daarnaast bleken interventies vooral effectief wanneer ze inzetten op twee sporen:

1. Het bieden van mogelijkheden voor contact en het aanmoedigen van samenwerking tussen verschillende groepen. Dit kan bijvoorbeeld via het voorzieningenaanbod en sociaal werk.
2. Bewustwording van stereotyperingen en het tegengaan hiervan. Dit kan bijvoorbeeld via scholing en de inzet van ervaringsdeskundigen.

Een aantal kwantitatieve gegevens

Veel contact met burens en veel hulp van burens

We hebben bestaande kwantitatieve data van het CBS, de GGD en het RIVM gebruikt om een eerste beeld te schetsen van de sociale basis in Hoorn. Met betrekking tot de persoonlijke en gemeenschappelijke sociale basis valt het contact met burens in positieve zin op. Meer dan de helft van de 18 tot 65-jarigen geeft aan wekelijks contact met burens of mensen op straat te hebben, en ruim tweederde geeft aan dat burens elkaar helpen. Bij de 65-plussers liggen deze percentages zelfs nog iets hoger: bijna tachtig procent geeft aan wekelijks contact te hebben met burens of mensen op straat, en driekwart dat burens elkaar helpen. Deze percentages liggen rond of zelfs iets boven het gemiddelde van Noord-Holland Noord.

Iets minder vrijwilliger en mantelzorgers dan landelijk en in de regio

Op andere aspecten scoort Hoorn, mogelijk door de demografische samenstelling en stedelijkheid, echter *iets* slechter dan de regio en/of het landelijke gemiddelde. Dit betreft onder andere het percentage inwoners dat aangeeft mantelzorg of vrijwilligerswerk te verrichten, alsmede het percentage mantelzorgers dat aangeeft zwaar belast te zijn. Vooral het percentage mensen tussen de 18 en 65 jaar dat vrijwilligerswerk doet ligt in Hoorn onder het gemiddelde van Noord-Holland Noord en Nederland.

En iets meer gevoelens van eenzaamheid, uitsluiting en discriminatie

Andere aspecten waar Hoorn iets slechter scoort dan de regio en/of het landelijk gemiddelde zijn gevoelens van eenzaamheid, discriminatie en uitsluiting. Hierbij valt op dat in Hoorn de 65-plussers bij bijna alle thema's beter scoren dan de personen tussen de 18 en 65 jaar. Dit geldt ook voor het thema eenzaamheid, waar veel mensen toch eerder denken aan ouderen dan aan jongeren.

Voorzieningenaanbod in de wijk lijkt relatief goed

Kijken we naar de institutionele sociale basis, dan valt de tevredenheid met buurt-, sport- en jeugdvoorzieningen op. Bijna tweederde van de inwoners in Hoorn geeft aan tevreden te zijn over de jeugdfaciliteiten, terwijl 80 tot 85 procent van de inwoners aangeeft tevreden te zijn met de sport- en buurtvoorzieningen, zoals buurthuizen en het buurtwerk. De percentages voor de buurtvoorzieningen liggen enkele procentpunten hoger dan het gemiddelde in Noord-Holland Noord. Bovendien bevinden veel van deze voorzieningen zich relatief dichtbij.

Resultaten uit de interviews

Een sterke sociale basis

Bijna alle geïnterviewden waren enthousiast over de staat van de sociale basis in Hoorn. Ze benadrukten dat inwoners veel voor elkaar willen doen en dat er veel initiatieven worden georganiseerd door zowel inwoners als organisaties. De verschillende partijen in de sociale basis gaven aan dat ze elkaar over het algemeen goed weten te vinden en dat ze veelal prettig samenwerken. Naast de gebruikelijke spelers zoals burgerinitiatieven, verenigingen en welzijnsorganisaties, werden ook de vele (lokale) ondernemers genoemd die initiatieven ontplooien en ondersteunen.

Voor de inzet van de gemeente werd (naast de nodige kritiek) zeer zeker ook waardering geuit. Door diverse geïnterviewden werd bijvoorbeeld benoemd dat de gemeente veel betrokkenheid toont en bij diverse initiatieven actief probeert mee te denken. Als uniek aspect aan de inzet van de gemeente werd benoemd dat zij jongeren ook daadwerkelijk probeert te horen en ondersteunen.

Maar niet voor iedereen en dit verschilt sterk per gebied en straat

Tegelijkertijd constateerden de geïnterviewden dat de sociale basis (en sociale cohesie) niet overal even sterk is en iedereen kan bereiken. Er werd benoemd dat de sociale basis minder sterk is in traditioneel kwetsbare wijken en bij traditioneel kwetsbare groepen, met bijvoorbeeld een lager inkomen of opleidingsniveau. Opgemerkt werd wel dat er ook hier veel variatie is: in sommige straten in kwetsbare wijken is er bijvoorbeeld sprake van veel activiteiten en in andere niet. Dit zal vragen om een specifieke aanpak voor gebieden en straten.

Personen met een migratieachtergrond en in iets mindere mate jongeren werden als groepen uitgelicht waar minder aanbod voor is, bijvoorbeeld in

termen van voorzieningen en activiteiten. Dit maakt het voor hen moeilijker om te participeren.

In het bereik van de sociale basis speelt mogelijk ook de geografische afstand een rol. Zoals in veel steden zijn er in Hoorn veel activiteiten geclusterd rond het centrum waardoor bewoners aan de randen van de stad mogelijk minder kunnen participeren. Om deze personen te bereiken is een goede infrastructuur en spreiding nodig, inclusief een 'ongelijk investeren' in groepen en gebieden.

Er zitten beperkingen aan de mogelijkheden van de sociale basis

Door diverse geïnterviewden werd ook opgemerkt dat er beperkingen zijn aan de mogelijkheden van de sociale basis. In dit opzicht zijn, aldus de geïnterviewden, de verwachtingen over de sociale basis misschien wel te hoog gegrepen. Buurtbewoners willen bijvoorbeeld weleens incidenteel wat voor elkaar doen, maar niet structureel zware zorgtaken voor elkaar verrichten. En ook bewonersinitiatieven zijn vaak op specifieke aspecten gericht zoals het vergroenen van een buurt, het schoonhouden van de fysieke omgeving of 'leuke' activiteiten. Veel bewonersinitiatieven hebben, zo benadrukten diverse geïnterviewden, ook professionele ondersteuning nodig. Bijvoorbeeld voor het aanvragen van subsidies, organiseren van activiteiten of in het geval dat actieve vrijwilligers (even) uitvallen. Er kan dus niet uitsluitend op geleund worden zonder verdere ondersteuning en inzet.

De Hoornse sociale basis staat onder druk

Een groot aantal geïnterviewden gaf aan dat de sociale basis in Hoorn onder druk staat. Een veel geuite zorg was de afname van het aantal vrijwilligers. De bestaande vrijwilligers worden tevens steeds ouder. Ook werd door diverse geïnterviewden benoemd dat steeds meer inwoners, en dan vooral jongeren, een financiële vergoeding vragen als ze gevraagd wordt om vrijwilligerswerk te doen. Vrijwilligerspunt Hoorn herkent zich echter niet in dit beeld. Daarnaast nuanceert zij de door andere geconstateerde afname van het aantal vrijwilligers. Volgens hen neemt het aantal vrijwilligers in Hoorn niet zozeer af, maar neemt vooral de vraag ernaar toe waardoor vrijwilligersposities wel moeilijker te vervullen zijn. Verklaringen voor deze ontwikkelingen werden door geïnterviewden onder andere gezocht in de toenemende combinatiedruk (ouders moeten bijvoorbeeld ook voor de kinderen zorgen, allebei werken en mantelzorg verlenen) en de concurrentie met andere betalende activiteiten.

Daarnaast werd benoemd dat Hoorn steeds vaker te maken krijgt met grootstedelijke problematiek, zoals een relatief hoge mate van dakloosheid, bestaansonzekerheid en een groeiend aantal eenoudergezinnen.

Behoefte aan versterking vanuit de gemeente

Hoewel de geïnterviewden ook zeer zeker de inzet en bereidheid van de gemeente om de sociale basis te versterken erkennen, benoemden ze ook diverse punten ter verbetering. Zo waren bijna alle geïnterviewden kritisch op diverse aspecten van de communicatie. Zo is het volgens hen niet altijd duidelijk wanneer een subsidieaanvraag vanuit een burgerinitiatief wordt goedgekeurd. Bovendien worden niet altijd alle relevante partijen betrokken bij initiatieven en besluiten, waardoor hun bijdragen niet optimaal worden benut. Ook wordt er soms nog te weinig gebruik gemaakt van het bestaande aanbod en mist men soms concrete actie om de sociale basis daadwerkelijk te versterken

Aanbevelingen

Voor bewoners en formele spelers zoals welzijnsorganisaties

De geïnterviewden waren vrijwel unaniem positief over de sociale basis en de vele initiatieven in Hoorn. Tegelijkertijd erkenden ze dat er ook ruimte voor verbetering is. Twee aspecten springen daarbij eruit:

1. Vergroot de bekendheid en toegankelijkheid van het rijke aanbod

Een belangrijke verbetermogelijkheid die geïnterviewden zien is het vergroten van het bereik van activiteiten. Hoewel er al veel aanbod is, is dit niet altijd bij iedereen bekend en worden voorzieningen niet altijd als toegankelijk ervaren. Een voorbeeld hiervan zijn de jongerencentra, die zich vooral lijken te richten op 'kwetsbare' jongeren. Hiervoor is onder andere inzet op de communicatie nodig. Daarnaast kan er beter worden gekeken naar welke groepen en specifieke gebieden – rekening houdend met alle (ook informele) initiatieven – momenteel nog onvoldoende worden bereikt.

2. Vergroot waar nodig het aanbod

Hoewel het aanbod groot is, lijken er ook een aantal gaten in te zitten. In de interviews werd bijvoorbeeld uitgelicht dat er nog relatief weinig aanbod is voor personen met een migratieachtergrond en in iets minder mate jongeren. Daarnaast werden in meer algemene termen kwetsbare inwoners en wijken genoemd, mede omdat een sterke sociale basis juist voor hen van belang is.

Voor de gemeente

De geïnterviewden erkenden de inzet van de gemeente, maar waren er tegelijkertijd ook kritisch op. Vanuit de interviews en de literatuur zijn een aantal aanbevelingen te doen:

1. Wees positief, heb lef en werk 'outreachend'

Er gaat dus al veel goed in de sociale basis in Hoorn. De gemeente mag dit meer uitdragen en, aldus de geïnterviewden, behaalde successen (hoe klein ze ook zijn) delen. Daarnaast kan de gemeente ook meer initiatief nemen om partijen in de sociale basis te benaderen, outreachend(er) te werken en vaker de uitwerking van plannen aan partijen in de sociale basis overlaten. Tegelijkertijd laat de literatuur zien dat het soms wenselijk is dat de gemeente (of een welzijnsorganisatie), wanneer er frictie is in een buurt of er weinig eigen initiatief wordt genomen, zelf het initiatief neemt.

2. Heb en creëer realistische verwachtingen

De sociale basis kan zeker niet alles en mensen blijven ondersteuning nodig hebben. Ook gemeentelijke en professionele inzet blijft nodig voor het ondersteunen van burgers en burgerinitiatieven. Er zijn ook diverse indicaties in de literatuur dat interventies om de sociale basis te verstevigen in de regel een kleiner effect hebben dan gehoopt.

3. Creëer voldoende structurele middelen

Er dient, aldus de literatuur en interviews, zeker geïnvesteerd te worden in de sociale basis, bijvoorbeeld via investeringen in burgerinitiatieven, voorzieningen en welzijnsorganisaties. Genoemd werd dat deze nu nog te incidenteel zijn waardoor goede initiatieven worden stopgezet en jaren later weer worden opgepakt, terwijl kennis verloren is gegaan. Ook werd benoemd dat de kaders voor het verkrijgen van subsidies niet altijd helder zijn. Duidelijkere kaders en meer structurele middelen lijken dus nodig.

Extra investeringen zullen uiteraard helpen om de sociale basis te verstevigen. Tegelijkertijd zal extra investeren niet altijd (of slechts beperkt) mogelijk zijn. Scherpe keuzes dienen dan gemaakt te worden. Er kan bijvoorbeeld, naar voorbeeld van o.a. de gemeente Amsterdam, gekeken worden of er ongelijk(er) geïnvesteerd moet worden richting bepaalde wijken of zelfs straten en complexen (zie aanbeveling 4).

4. Werk gebieds- (en misschien wel straat/complex) gericht

Geïnterviewden constateerden dat de sociale basis flink verschilt tussen gebieden, waarbij de klassieke kwetsbare gebieden (bijvoorbeeld met een laag inkomen) eruit springen. Hierbinnen constateerde men echter ook

verschillen tussen straten en complexen. Dit vraagt naast een gebieds-aanpak mogelijk ook om extra aandacht voor bepaalde straten en complexen. Dit laatste kan ook van invloed zijn op de aanpak vanuit de gemeente omdat er op straat/complex niveau soms andere dynamieken spelen en andere partijen betrokken zijn (zoals woningcoöperaties).

5. Maak gebruik van wat er al is

Er is, aldus de geïnterviewden, al zeer veel aanbod in Hoorn. Tegelijkertijd constateerden zij dat de gemeente de neiging heeft om parallelle initiatieven op te starten en partijen over het hoofd te zien. Hierdoor wordt mogelijk niet de volledige potentie van de sociale basis benut. Er dient, aldus de geïnterviewden, daarom meer gebruik gemaakt te worden van het bestaande aanbod, bijvoorbeeld door bij nieuwe interventies (nog) beter te inventariseren wat er al is. Er is dan vervolgens minder inzet van de gemeente nodig. Soms moet de gemeente dus meer doen (aanbeveling 1 en 3), maar soms is minder ook mogelijk. Dit kan lastig balanceren zijn.

6. Communiceer goed en helder

Een groot aantal geïnterviewden was kritisch op de communicatie vanuit de gemeente. Het kon hierbij gaan om onduidelijkheden over een subsidieaanvraag of verwachtingen van de gemeente. Het personeelsverloop binnen de gemeente speelde ook een rol waardoor kennis en contacten verloren gaan. Oplossingen worden naast personele stabiliteit, onder andere gezocht in een outreachende houding (zie aanbeveling 1) en in een kleiner aantal aanspreekpunten die intern schakelen (zie aanbeveling 7).

7. Werk met één aanspreekpunt en coördinator in de gemeente en wijk

Eén aanspreekpunt voor partijen in de sociale basis werd door de geïnterviewden vaak als oplossing aangedragen. Het ging hierbij om een aanspreekpunt in de gemeente (die er voor zoveel mogelijk partijen is) en in de wijk. Hierbij was er veel onduidelijkheid over de rol van de wijkcoördinator. Door de naam werd vaak gedacht dat deze ook op sociaal gebied de coördinerende rol in de wijk had, maar in de praktijk bleek de rol vooral gericht te zijn op het vergroten van de leefbaarheid en veiligheid. Bovendien verschilt het per wijkcoördinator hoe deze zijn of haar rol invult. Gedacht kan worden om de taken van de wijkcoördinator uit te breiden naar het sociale domein, of de naam te veranderen en een nieuw aanspreekpunt in de wijk aan te stellen. Beide hebben hun voor- en nadelen (zie ook kader 5.3 in de tekst).

8. Maak gebruik van de theorie en onderzoek

De literatuur laat zien dat interventies in de sociale basis niet altijd werken en soms een averechts effect kunnen hebben: als het niet baat, kan het dus wel schaden. Voor een effectieve interventie dient deze o.a. goed doordacht te zijn en theoretisch onderbouwd. Ook is evaluatie nodig om te kijken of iets daadwerkelijk heeft geholpen.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Aanbevelingen	9
1. Inleiding	14
1.1 Doel- en vraagstelling	15
1.2 Inbedding in breder onderzoek	15
1.3 Leeswijzer	15
2. Methode	17
2.1 Literatuurstudie	17
2.2 Secundaire kwantitatieve data	17
2.3 Interviews	18
3. Doordenking van de sociale basis	20
3.1 De sociale infrastructuur als voorloper	20
3.2 Hedendaagse invullingen van de sociale basis	21
3.3 Sociale cohesie als verwant begrip	22
3.4 Geleerde lessen uit de literatuur	25
4. De Hoornse sociale basis in cijfers	30
4.1 De persoonlijke sociale basis	30
4.2 De gemeenschappelijke sociale basis	32
4.3 Institutionele sociale basis	33
4.4 Aanvullende cijfers	34
5. Resultaten uit de interviews	37
5.1 De kern van de sociale basis in Hoorn	37
5.2 Beeld van het aanbod	44
5.3 Beeld van de gemeente	49
6. Slot	59
7. Literatuurlijst	61
8. Bijlage: Topiclijst	65

1. Inleiding

Over het algemeen hebben gemeenten hoge verwachtingen over wat de sociale basis voor inwoners kan betekenen. De hoop is onder andere dat de sociale basis kan bijdragen aan vroegsignalering, preventie, het verminderen van drempels en normalisering voor bewoners in kwetsbare posities. Tegelijkertijd is het lang niet altijd duidelijk wat er precies bedoeld wordt met 'de sociale basis' en hoe hierin het beste gestuurd en geïnvesteerd kan worden (Britt et al, 2022, 2024; Engbersen en Sprinkhuizen, 2023; Huwaë, Welschen en Veldboer, 2023). Zo ook in de gemeente Hoorn.

De gemeente Hoorn is al diverse jaren druk bezig met het verstevigen van de sociale basis. De ambities zijn onder andere vormgegeven in een visie sociale basisinfrastructuur (2017) en een rapport over het versterken van de sociale basisinfrastructuur (2019). In de sociale basis gaat, aldus de gemeente, al veel goed.

Desondanks constateert de gemeente dat er ook ruimte is voor verbetering. Zo gaat het vooralsnog te vaak om 'beleid op papier'. Daarnaast heeft de gemeente aangegeven momenteel nog (te) weinig zicht te hebben op hoe de sociale basis op dit moment in de praktijk wordt vormgegeven, onder andere door nabije professionals en informele partijen. Er is een gebrek aan zicht op de voorliggende voorzieningen, bewonersinitiatieven en hoe het opbouwwerk op dit moment vorm krijgt. Voor de betrokken partijen in de sociale basis betekent dit bijvoorbeeld dat ze relatief weinig (h)erkenning krijgen vanuit de gemeente. Ze staan als het ware in de schaduw.

Kortom, er is een wens om de bestaande plannen over de sociale basis verder te concretiseren en aan te scherpen om zo de sociale basis nog verder te versterken.

1.1 Doel- en vraagstelling

De vraag vanuit de gemeente Hoorn is tweeledig: enerzijds is er behoefte aan het inzichtelijk maken van de huidige (activiteiten in de) sociale basis, anderzijds is er behoefte aan een concreter handelingskader voor het versterken van de sociale basis waarbij er nadrukkelijk ook om input wordt gevraagd vanuit partijen en inwoners die gezamenlijk de sociale basis vormen. Het in kaart brengen van de sociale basis is een tijdrovend en complex proces. Dit onderzoek vormt dan ook een eerste verkenning in dit proces.

De centrale onderzoeksvraag is:

- *Hoe ziet de sociale basis in Hoorn eruit en hoe kan deze volgens de partijen in de sociale basis verder versterkt worden?*

We richten ons hierbij primair op de institutionele en gemeenschappelijke basis (zie voor uitleg hoofdstuk 2). Hoewel deze sferen in relatie staan tot de persoonlijke sociale basis is het vanwege het geringe tijdsbestek niet mogelijk om individuele netwerken in kaart te brengen.²

1.2 Inbedding in breder onderzoek

De voorliggende studie is onderdeel van een breder onderzoek naar de sociale basis in Hoorn dat ongeveer drie jaar zal beslaan. Het voorliggende onderzoek bespreekt de resultaten uit fase 1 en duurde ongeveer 6 maanden. De bedoeling is om in fase 2 verder in te zoomen op één gebied en actief mee te denken om de gemeenschappelijke en/of institutionele sociale basis te versterken en de lessen uit fase 1 in de praktijk te brengen. In fase 3, zo is de planning, zullen we de opgedane kennis veralgemeniseren en denken we mee met de gemeente en andere partijen voor een borgende aanpak ter versterking van de sociale basis.

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk lichten we de gebruikte onderzoeksmethoden toe. Vervolgens verkennen we het concept van de sociale basis en analyseren we welke lessen uit de (internationale) literatuur toepasbaar zijn op de

² Wel kunnen algemene beschrijven van deze netwerken aan de orde komen. Zo kan blijken dat relatief veel mensen eenzaam zijn, op zichzelf zijn of een beperkt netwerk hebben.

situatie in Hoorn (hoofdstuk 3). Daarna bespreken we de sociale basis in Hoorn aan de hand van enkele relevante cijfers (hoofdstuk 4) en bespreken we de resultaten uit de interviews (hoofdstuk 5). Tot slot reflecteren we kort op een aantal belangrijke aandachtspunten (hoofdstuk 6).

2. Methode

Er zijn drie methoden toegepast: een literatuurstudie, de analyse van secundaire kwantitatieve data en kwalitatieve interviews. Hieronder bespreken we deze methoden.

2.1 Literatuurstudie

Als eerste hebben wij een literatuurstudie uitgevoerd. Hiervoor hebben wij op een organische manier naar literatuur gezocht. Speciale aandacht is er geweest voor de Nederlandse literatuur alsook referenties in en naar kernteksten.

2.2 Secundaire kwantitatieve data

Ten tweede hebben wij secundaire kwantitatieve data over de sociale basis geanalyseerd. Cijfers zijn opgezocht op vier gebieden:

1. **De persoonlijke sociale basis**, in het bijzonder over de sociale relaties tussen mensen.
2. **De gemeenschappelijke sociale basis**, in het bijzonder vrijwilligerswerk.
3. **De institutionele sociale basis**, in het bijzonder voorzieningen.
4. **Verder**, in het bijzonder sociaaleconomische zekerheid als onderdeel van de sociale kwaliteit (inkomen, opleiding, werk en ook mentaal welbevinden).

Hiervoor is gebruik gemaakt van reeds bestaande cijfers van onder andere het CBS, de GGD en het RIVM. Deze data zijn niet verzameld met als doelstelling om de sociale basis te meten. Vandaar dat de cijfers geen

compleet beeld geven van (elk aspect van) de sociale basis en het soms lastig is om ze specifiek onder één dimensie te plaatsen.

Belangrijk is om op te merken dat niet alle cijfers ook op landelijk niveau te vinden zijn. Wanneer er bij onderwerpen geen landelijke cijfers staan, zijn dit veelal cijfers op wijkniveau. Hoewel deze cijfers een eerste indruk geven moeten we ook voorzichtig zijn met de interpretatie ervan. De cijfers zijn soms gebaseerd op kleine aantallen en zijn dan wellicht niet representatief voor de gehele wijk (of voor heel Hoorn).

2.3 Interviews

Ten derde hebben we 22 mensen met een actieve betrokkenheid in de institutionele of gemeenschappelijke sociale basis geïnterviewd. We hebben de volgende organisaties en personen gesproken:

- Vrijwilligerspunt (2 personen)
- Ouderenbond (4 personen)
- Welzijnsorganisatie Stichting Netwerk Hoorn
- Burgerinitiatievenplatform Voor een mooie stad
- Sportvereniging Always forward
- Woningbouwvereniging Intermaris
- CleanUp Hoorn
- Jongerenorganisatie 'Join the project'
- Psychosociale hulpverleners vanuit Hulpverlening West Friese Kerken (3 personen)
- Stichting 't Praethuys (2 personen)
- Lokale omroep Van Hoorn zeggen
- Wijkcoördinator gemeente Hoorn
- Sleutelfiguur uit de Somalische gemeenschap
- Bibliotheek Hoorn
- Passend onderwijs

De geïnterviewden zijn geworven via de *purposive sampling* methode. Dit houdt in dat we een responsgroep hebben geselecteerd met een zo goed mogelijke representatieve variatie. We begonnen met een contactenlijst van de gemeente en hebben bij elk interview gevraagd naar nieuwe contactpersonen. De interviews waren semi-gestructureerd en duurden ongeveer een uur. De meeste interviews werden individueel afgenomen, enkele vonden plaats in groepsverband (zie de bijlage voor de topiclijst).

Omdat de sociale basis een breed en veelzijdig domein is zullen er ook mensen zijn die we niet geïnterviewd hebben, die wel een waardevolle

bijdrage leveren aan de sociale basis. Het is daarom belangrijk te benadrukken dat de resultaten uit de interviews, gezien het beperkte aantal, niet zonder meer gegeneraliseerd kunnen worden. Bovendien is het mogelijk dat de geïnterviewden hun antwoorden deels baseerden op hun eigen rol en belangen. Het doel van dit onderzoek is niet om de resultaten te generaliseren. Dit is een verkennend onderzoek, waarbij de perspectieven en ervaringen van verschillende betrokkenen bij de sociale basis worden onderzocht. Het richt zich op het in kaart brengen van de complexiteit van de sociale basis en het identificeren van relevante thema's.

Namen, functies en organisaties zijn bij citaten weggelaten omdat de geïnterviewden anders te herleiden zijn.

3. Doordenking van de sociale basis

De sociale basis is een relatief nieuw begrip dat is geïntroduceerd door de Werkplaatsen Sociaal Domein in 2017. Ondertussen is er al veel over geschreven en is het een veelgebruikt Nederlands begrip geworden. In dit hoofdstuk wordt eerst de Nederlandse literatuur kort samengevat, vertrekkend vanuit het voorlopende concept van de sociale basis: de sociale infrastructuur. Vervolgens zullen we nader ingaan op aanverwante (internationale) begrippen, in het bijzonder sociale cohesie. Tot slot kijken we naar een aantal lessen die we vanuit de literatuur kunnen leren.

3.1 De sociale infrastructuur als voorloper

Omdat de sociale basis een relatief jong concept is, is het interessant om het te spiegelen aan een concept dat nationaal en internationaal langer meegaat; de sociale infrastructuur (Engbersen en sprinkhuizen, 2023). Hoewel de naamgeving van elkaar verschilt is de uitwerking vaak bijna exact hetzelfde.

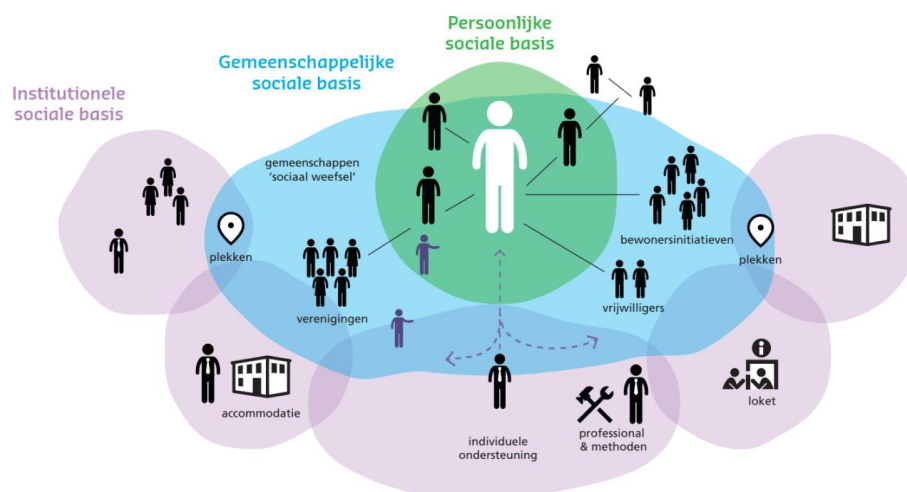
De winst van een nieuwe term lijkt voornamelijk te zitten in de naamgeving. Waar de term 'sociale infrastructuur' vooral lijkt te wijzen naar 'harde' infrastructuren zoals voorzieningen en organisaties, verwijst de 'sociale basis' ook naar 'zachtere' elementen, zoals de basisbehoeften van mensen, sociale netwerken en professionele inzet.

3.2 Hedendaagse invullingen van de sociale basis

De term ‘sociale basis’ is dus relatief nieuw en een precieze definitie is er nog niet. Als startpunt zijn er wel diverse pogingen gedaan om invulling te geven aan een gedeelde definitie. Hieruit is een kadering gemaakt waarin de ‘sociale basis’ wordt opgedeeld in drie, deels overlappende en met elkaar verbonden sferen (zie o.a. Jansen et al. 2021; Britt et al., 2022)

- **De persoonlijke sociale basis.** De inwoner en diens persoonlijk netwerk. Inwoners kunnen een (hulp)vraag hebben, maar ook hulp bieden en ideeën en initiatieven ontplooien.
- **De gemeenschappelijke sociale basis.** Inwoners maken deel uit van gemeenschappen, in allerlei vormen. Inwoners worden lid van formele netwerken (zoals verenigingen, clubs) en nemen deel aan informele verbanden (zonder formele status) en zetten zich daar zowel incidenteel als structureel vrijwillig in.
- **De institutionele sociale basis.** Inwoners maken gebruik van accommodaties (bijvoorbeeld buurthuizen, bibliotheken en verenigingsgebouwen) om samen te komen. De institutionele sociale basis bestaat verder uit collectieve voorzieningen, vrijwilligerssteunpunten, mantelzorg-ondersteuning etc. en betaalde krachten (sociaal werkers zoals opbouwwerkers, jeugd- en jongerenwerk).

Figuur 3.1 Schematische weergave van de sociale basis

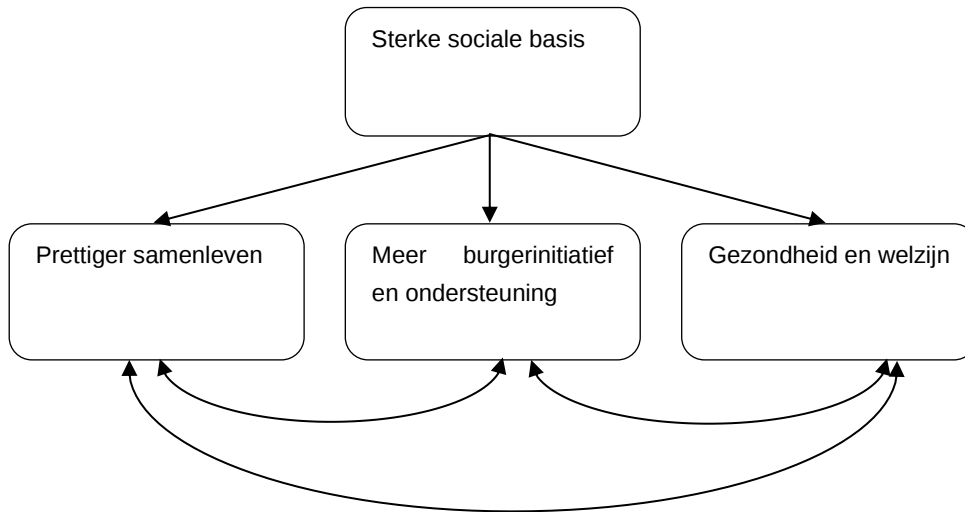
Bron: Movisie & Verwey-Jonkers, 2024

Verwachtingen van de sociale basis

Ondanks de relatieve nieuwheid en onwetendheid van het concept kijken overheden en gemeenten, tenminste al sinds de participatiewet (ingevoerd

in 2017), voor oplossingen steeds vaker naar de sociale basis (zie bijv. Britt et al. 2024). De hoge verwachtingen hangen deels samen met het begrip zelf: een basis of fundament lijkt cruciaal te zijn. Daarnaast wordt het begrip gekoppeld aan allerlei wenselijke uitkomsten. De verwachting is dat mensen gezonder zullen zijn, meer initiatief ontplooien en ze elkaar eerder weten te vinden en ondersteunen wanneer ze hulp nodig hebben. Een sterke sociale basis heeft in dit scenario een preventieve werking waardoor er minder professionele inzet nodig is. Daarnaast zouden financiële investeringen zich terugbetalen; duurdere (specialistische) zorg wordt immers voorkomen. Deze gedachten zien we ook terug bij ministeries, overlegtafels, welzijns- en zorgorganisaties en gemeenten. Akkoorden zoals IZA en GALA en de beleidsdocumenten van de gemeenten Hoorn zijn hier voorbeelden van.

Figuur 3.2 Schematische weergave van enkele belangrijke verwachtingen

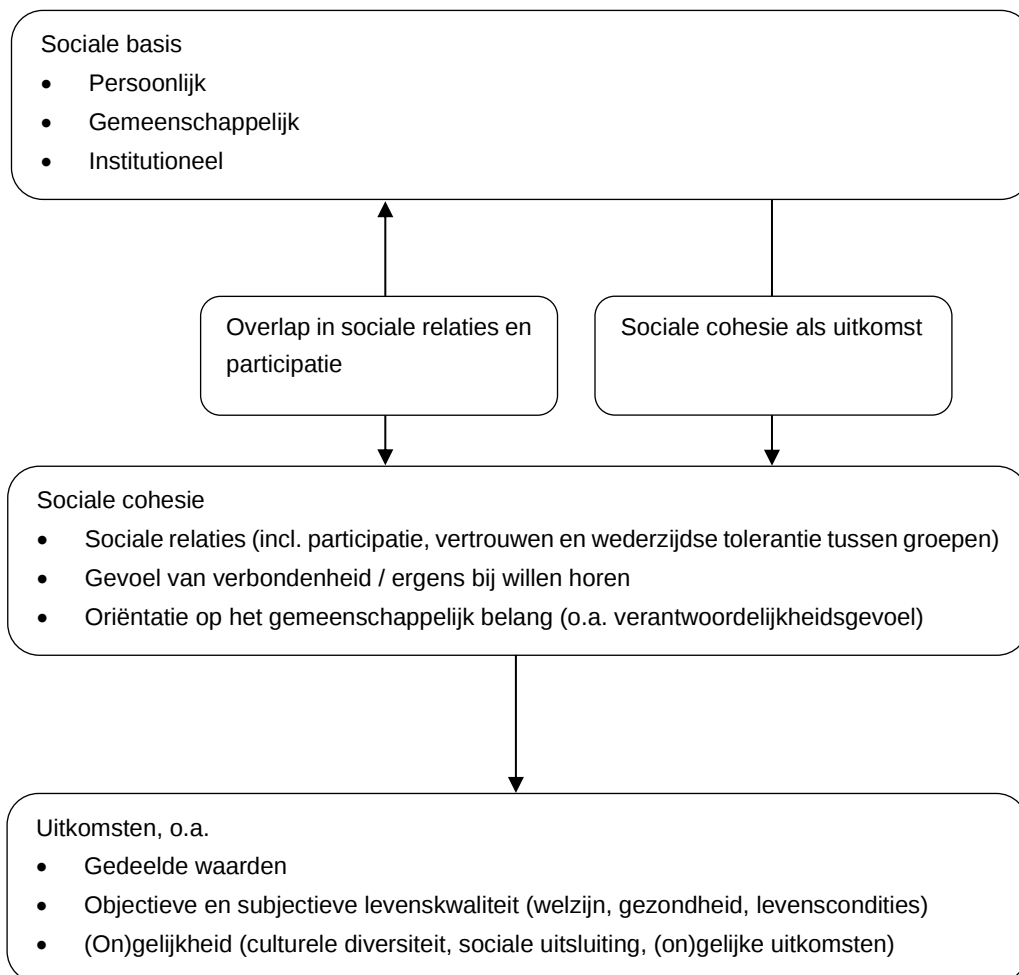
3.3 Sociale cohesie als verwant begrip

Zoals hierboven al duidelijk wordt is sociale cohesie een cruciaal begrip als het om de sociale basis gaat. Enerzijds zou een sterke sociale basis resulteren in een toename van de sociale cohesie (zie bijvoorbeeld ook Fonseca et al. 2018). Anderzijds overlapt het concept ‘sociale basis’ met het concept ‘sociale cohesie’, bijvoorbeeld omdat beide over sociale netwerken gaan. Een verdere uitwerking van het begrip sociale cohesie is extra nuttig omdat het een lange onderzoekstraditie bevat.

Net als bij de sociale basis is er veel onduidelijkheid over de exacte invulling van het begrip sociale cohesie. Maar ook hier zijn belangrijke overeenkomsten in de verschillende definities te ontdekken. Een veel geciteerde studie van Schiefer en van der Noll (2017) benadrukt bijvoorbeeld dat sociale cohesie tenminste drie belangrijke componenten bevat: i) sociale

relaties en participatie, ii) een gevoel van verbondenheid en iii) een oriëntatie op het gemeenschappelijk belang. Andere componenten die vaak in verband worden gebracht met sociale cohesie, zoals gedeelde waarden, (on)gelijke uitkomsten en een goede gezondheid worden beschouwd als uitkomsten in plaats van directe eigenschappen (zie ook Friedkin, 2004).

Figuur 3.3 De theoretische relatie tussen de sociale basis en sociale cohesie

Noot: de aspecten van de sociale basis en 'uitkomsten' zijn geïnspireerd op Schiefer en van der Noll, 2017. De uitkomsten kunnen ook als aanverwante 'componenten'³ worden gezien.

De invulling van Schiefer en van der Noll (2017) volgende, zitten overeenkomsten tussen de sociale basis en sociale cohesie in het belang van sociale netwerken en participatie. Een verschil is dat instituties en professionals een direct onderdeel vormen van de sociale basis. Een gevoel van verbondenheid en een oriëntatie op het gemeenschappelijk belang zijn daarentegen een directe component van sociale cohesie. Personen moeten

³ In dit kader heeft 'component' ook een statistische invulling (zoals in het kader van variantieanalyse en Structural Equation Modelling).

zich dan ook verbonden en erkent voelen en bereid zijn elkaar te helpen wil er sprake zijn van een sterke sociale cohesie. Wederzijdse tolerantie is hierbij een cruciaal begrip. Vanuit deze gedachte slaat sociale cohesie niet alleen op een groep met enkel interne sterke bindingen, maar moet er ook ruimte zijn voor interne verschillen en verdraagzaamheid naar buiten. Dit betekent dat in de praktijk ook minderheden of kwetsbare groepen zich thuis moeten voelen en worden erkent en ondersteunt (zie ook de OECD, 2011).

Sociaal kapitaal

Om tot een beter begrip van de sociale cohesie te komen is het belangrijk om ook naar het begrip 'sociaal kapitaal' te kijken, omdat dit als een belangrijke component van sociale cohesie wordt gezien (Coleman, 1988; Bourdieu 1990; Putnam 2000; zie voor een Nederlandse samenvatting Verharen en Rözer, 2023). Kortweg hebben personen of gemeenschappen met betere netwerken, die hen bijvoorbeeld in staat stellen om prettiger te leven, meer sociaal kapitaal. Op persoonsniveau wordt er hierbij vaak een onderscheid gemaakt tussen bonding, bridging en linking sociaal kapitaal. Mensen hebben veel bonding sociaal kapitaal als ze veel relaties hebben met personen binnen de eigen groep,⁴ veel bridging sociaal kapitaal als ze veel relaties hebben met personen buiten de eigen groep en veel linking sociaal kapitaal als ze veel relaties hebben met organisaties. Alle vormen van sociaal kapitaal hebben hun eigenheden. Zo kan bonding sociaal kapitaal bijdragen aan een gevoel van interne sociale cohesie, terwijl bridging sociaal kapitaal bij uitstek geschikt is om nieuwe kennis op te doen en vooroordelen te ontcrachten (Granovetter, 1973). Persoonlijk en gemeenschappelijk kapitaal kunnen elkaar soms in de weg zitten. Veel bonding sociaal kapitaal (en gevoel van verbondenheid) gaat bijvoorbeeld vaak samen met uitsluiting van anderen (zie bijv. Taifel en Turner 1973).

Op gemeenschapsniveau kan er dan ook niet één blauwdruk worden gegeven van de beste configuratie van sociale netwerken. Daarentegen moet er goed naar de gemeenschap en de wensen van de bijbehorende individuen gekeken worden om te bepalen wat er nodig is (zie Friedkin 2004 voor een reflectie). Vertaald naar het beleid en de praktijk van de sociale basis betekent dit dat er goed per gemeenschap, zoals een buurt of straat, gekeken moet worden wat er nodig is.

⁴ De eigen groep is vaak gedefinieerd aan de hand van de relaties die (verschillende) mensen hebben. Wanneer veel mensen met elkaar zijn verbonden is er sprake van een groep. Het gaat hier vaak om sterke banden (zie bijvoorbeeld Granovetter, 1973).

3.4 Geleerde lessen uit de literatuur

Het belang van een sterke sociale basis wordt ondersteund

Empirische ondersteuning voor het belang van een sterke sociale basis komt op de eerste plaats van (internationale) studies die de effectiviteit van een sterke sociale infrastructuur hebben onderzocht. Deze laten over het algemeen een positief effect zien. Zo blijkt uit internationale studies dat gemeenschappen met een sterke sociale infrastructuur weerbaarder zijn, bijvoorbeeld als ze worden getroffen door een overstroming of tornado (Fonseca et al. 2018). Ook worden personen met een lage sociaaleconomische achtergrond of een grotere mate van kwetsbaarheid beter ondersteund wanneer er sprake is van een sterke sociale infrastructuur (Fonseca et al. 2018). Daarnaast weten we uit (Nederlandse) literatuurstudies dat investeringen in sociale preventie vaak resulteren in een betere gezondheid en financieel lonend kunnen zijn (Dekker et al, 2022; Rözer et al. 2022). Ondersteuning hiervoor is echter nog wel voorlopig door de kleine hoeveelheid studies en de vaak kleine opzet van de studies.

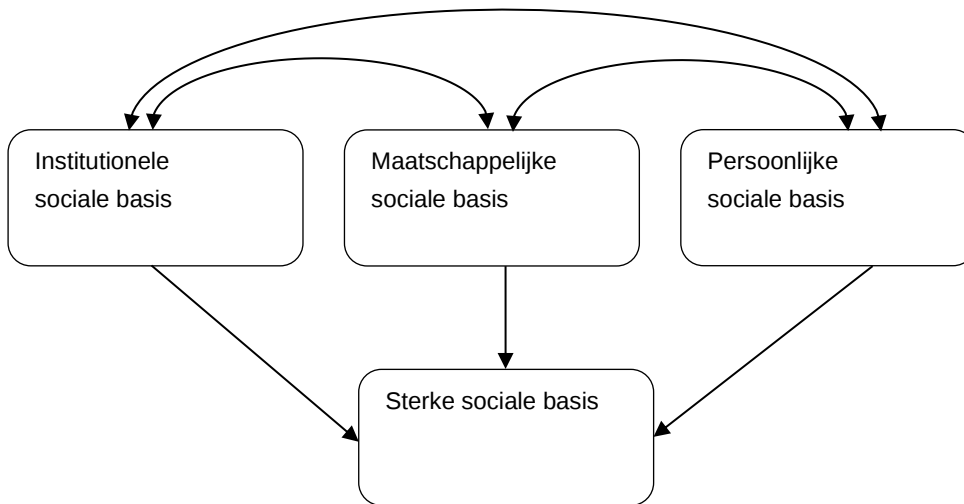
Als we ook studies naar sociale cohesie meenemen neemt de empirische ondersteuning voor het belang van een sterke sociale basis toe. De verschillende aspecten van sociale cohesie zijn ruimschoots en op verschillende manieren onderzocht en laten in de regel belangrijke positieve effecten zien (zie Fonseca et al. 2018 voor een overzicht). Er is bijvoorbeeld veel empirische ondersteuning dat het sociaal kapitaal waarover individuen beschikken bijdraagt aan hun gezondheid en levensgeluk (Ehsan et al. 2019). Daarnaast is er behoorlijk wat ondersteuning dat gemeenschappelijk sociaal kapitaal kan resulteren in florerende plaatsen waarin mensen elkaar helpen en gezond zijn (zie bijv. Völker, 2022; Schiefer, 2023).

Institutionele investeringen zijn noodzakelijk

Hoewel het belang van een sterke sociale basis ondersteund wordt, blijft de vraag of het mogelijk is om vanuit de overheid of een gemeente de sociale basis (of sociale infrastructuur of sociale cohesie) te versterken. Theoretisch is dit in ieder geval wel mogelijk omdat, in de literatuur over de sociale basis, de gedachte is dat de institutionele, gemeenschappelijke en persoonlijke sfeer elkaar versterken, zoals grafisch weergegeven in Figuur 3.4. De literatuur laat ook zien dat investeringen vanuit de overheid of gemeente cruciaal zijn om bijvoorbeeld de sociale cohesie te versterken (zie bijv. Lalot et al. 2021; Mouratidis 2020 en discussies over de crowding-in hypothesis: van Oorschot en Arts 2005; Wit en Bekker 2017). Vanuit de literatuur wordt er benadrukt dat er in de praktijk veel behoefte is aan i) structurele i.p.v. incidentele

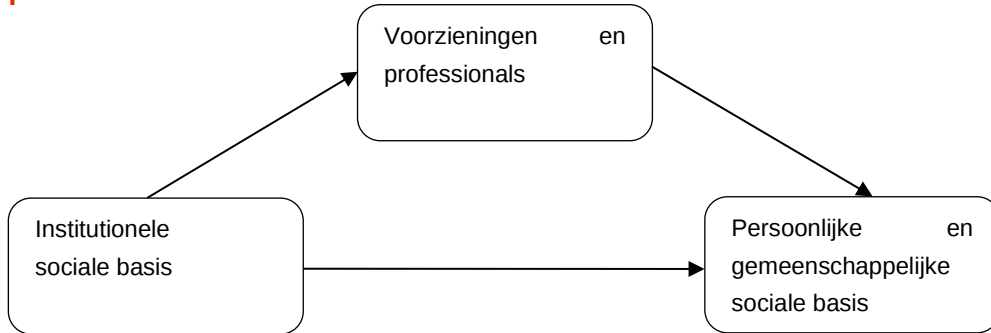
investeringen, ii) regelluwe investeringen waarbij de gevraagde verantwoording past bij de aanvraag, en iii) vertrouwen (Britt et al., 2024).

Figuur 3.4 Institutionele, gemeenschappelijke en persoonlijke investeren versterken elkaar en maken zo een sterke sociale basis.

Vormgeving in maatschappelijke voorzieningen en professionals

Investeringen vanuit gemeenten lopen voor een groot gedeelte via accommodaties en plekken (zoals speeltuinen, jongerencentra en buurthuizen) en professionals (zoals jongerenwerkers en opbouwwerkers). Uit de literatuur weten we dat inwoners het niet alleen belangrijk vinden dat hierin geïnvesteerd wordt, maar dat investeringen hierin ook van belang zijn voor bijvoorbeeld de sociale relaties die personen hebben, hun participatie en de sociale mobiliteit; kortom voor de persoonlijke en gemeenschappelijke sociale basis (Steijn, 2023; Rözer et al., 2023; Huwaë et al., 2023; Veldboer et al., 2023). Voorzieningen en professionals versterken elkaar hierbij. Voorzieningen zoals een buurthuis kunnen op de lange termijn vaak niet floreren zonder professionals, en professionals hebben vaak ook ruimtes nodig om op terug te vallen en bijvoorbeeld zaken te organiseren. Bovendien zien we ook dat verschillende voorzieningen elkaar versterken. Zo kunnen een buurthuis, jongerencentrum en bibliotheek samen optrekken en zo verschillende doelgroepen bedienen (De Lange et al., 2022). Ook zien we dat professionals, in het bijzonder opbouwwerkers, bewonersinitiatieven en bewonerscollectieven kunnen ondersteunen. Zo worden in Amsterdam de buurtplatformen, waarin bewoners zijn verenigd en gezamenlijk zaken voor de buurt opzetten, ondersteund door het opbouwwerk.

Figuur 3.5 Het belang van investeringen in voorzieningen en professionals

Sociale kwaliteit als voorwaarde

Om de sociale basis te versterken wordt in de literatuur vaak aangeraden om ook te kijken hoe het er in de gemeente voorstaat met de sociale kwaliteit (o.a. Verharen et al., 2019). Sociale kwaliteit is de mate waarin mensen de mogelijkheden hebben om te participeren in sociale relaties op een manier die hun welzijn, capaciteiten en individueel potentieel verbetert. Op deze wijze kunnen ze ook bijdragen aan het collectief en dus de sociale basis versterken (zie ook Wolf, 2016). Tot op zekere hoogte gaat een bepaalde mate van sociale kwaliteit dus vooraf aan de inzet van individuen, zoals geschetst in Figuur 3.6.⁵

Sociale kwaliteit ontstaat als op het niveau van de samenleving is voldaan aan vier pijlers:

1. Sociaaleconomische zekerheid.
2. Sociale inclusie.
3. Sociale empowerment.
4. Sociale cohesie.

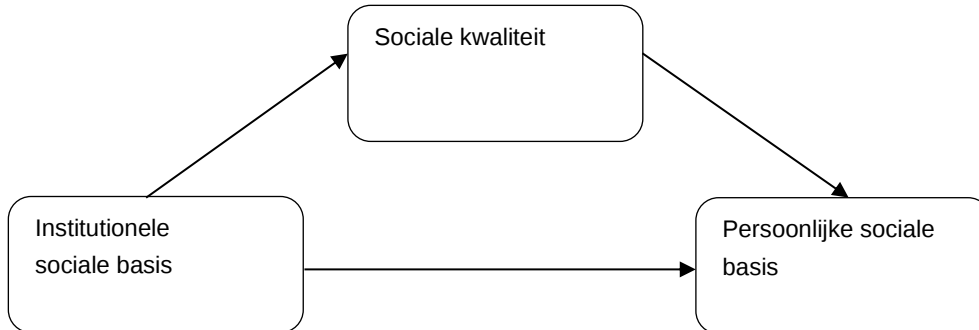
Voor het vergroten van de bestaanszekerheid⁶ kan er bijvoorbeeld gekeken worden of mensen een dak boven hun hoofd hebben, veilig zijn en voldoende inkomen hebben; voor het vergroten van de sociale inclusie kan er bijvoorbeeld worden gekeken of netwerken en voorzieningen voor eenieder toegankelijk zijn; bij empowerment kan er gekeken worden of mensen invloed kunnen uitoefenen op hun eigen situatie en bijvoorbeeld gehoord worden bij bewonersinitiatieven; en voor het versterken van de sociale cohesie kan er, zoals we hieronder verder zullen toelichten, naar de sociale relaties en gevoel van verbondenheid worden gekeken.

⁵ Hoewel er ook een wisselwerking is. Zo is de sociale cohesie ook een gevolg van persoonlijke inzet.

⁶ In een recente studie naar de sociale basis wordt dit iets smaller opgevat en wordt bestaanszekerheid als basisvoorwaarde geschetst (Britt et al., 2024). Veel andere bouwstenen van deze publicatie, zoals inclusie, responsiviteit en werken vanuit gelijkwaardigheid, vallen onder de andere aspecten van sociale kwaliteit onder te brengen.

Goed om te benadrukken is dat er vervolgens ook de stap moet worden gezet om de sociale kwaliteit om te zetten in een sterkere sociale basis, bijvoorbeeld door actief mensen uit te nodigen en te ondersteunen als vrijwilliger of mantelzorger (Britt et al, 2024).

Figuur 3.6 Het belang van de sociale kwaliteit

Inzet van community-based methoden

Er kunnen verschillende methoden worden ingezet om de sociale basis te versterken. Veelgebruikte methoden zijn bijvoorbeeld de Asset Based Community Development (ABCD) en de Communities that Care (CTC) methode.⁷ Als we de literatuur naar deze methoden bestuderen valt de beperkte studies naar de effectiviteit van deze en andere methoden die ‘de gemeenschap’ versterken op (zie ook Van Pelt et al., 2024). De effectiviteit van de ABCD-methode is wel herhaaldelijk onderzocht, maar de resultaten hiervan zijn niet eenduidig positief (Ward, 2023; Casseti et al., 2020). Meer ondersteuning komt voor CTC, deze ondersteuning is wel vooral afkomstig uit de VS (Ince et al., 2015; Roding, 2021). De resultaten van een onderzoek in Nederland vielen tegen (Steketee, e.a. 2012). Mede door de wisselende resultaten is er steeds meer aandacht voor wanneer een methode werkt, voor wie deze effectief is, en welke uitkomsten hiermee worden bereikt (Rumping et al., 2022; Rumping, 2023). Daarmee is er ook steeds meer aandacht voor hoe een methode wordt ingezet en in welke context. Zo blijkt de ABCD-methode vooral te werken als er al veel hulpbronnen in een gemeenschap aanwezig zijn (Ward, 2023).

Het creëren van een sterke inrichting

Ondanks alle kennis blijkt het versterken van de sociale basis en cohesie in de praktijk dus moeilijk. Typerend is wellicht een recente systematische literatuurstudie van Orzani en collega’s (2023) waarbij de relatie tussen (interventies ter bevordering van) sociale cohesie en gezondheid waren

⁷ Heel in het kort is een belangrijk onderdeel van de ABCD methode dat er wordt uitgegaan van de assest in een gemeenschap en van de CTC methode dat er wordt ingezet op het analyseren en verkleinen van risicofactoren en het verstevigen van aanwezige beschermende factoren.

onderzocht. In deze studie waren 52 hoogwaardige studies opgenomen, waarvan slechts 9 de effectsterkte rapporteerden. Bij slechts 5 van deze 9 studies waren de resultaten uiteindelijk als redelijk tot sterk te classificeren.⁸ Dit suggereert dat veel interventies in de sociale basis uiteindelijk de hoge verwachtingen niet kunnen waarmaken.

Uit de literatuurstudie van Orzani en collega's kwamen echter wel vijf factoren naar voren die de kans vergroten dat een interventie om de sociale cohesie te versterken succesvol is. Deze waren:

1. Een sterke opzet, met o.a. duidelijke verwachtingen.
2. Een goede theoretische onderbouwing.
3. Uitgaan van gelijkwaardigheidsbeginsel en de behoeften van een gemeenschap.
4. Mensen moet zich in de interventie erkennen en betrokken worden.
5. De interventie is bottom-up of top-down (en top-down bleek vaker succesvol⁹).

Daarnaast bleken interventies vooral effectief wanneer ze inzetten op twee sporen:

1. Het bieden van mogelijkheden voor contact en het aanmoedigen van samenwerking tussen verschillende groepen.
2. Bewustwording van stereotyperingen en het tegengaan hiervan.

Kortom, de literatuur biedt behoorlijk wat aanknopingspunten om de sociale basis goed in te richten, maar wijst daarbij tegelijkertijd op het belang van het leveren van maatwerk per individu en gemeenschap. Een blauwdruk is dus niet te geven, maar er zijn wel vele effectieve componenten te benoemen.

⁸ Dit kan nog vrij veel lijken, maar hierbij is mogelijk nog sprake van een overschatting omdat onderzochte interventies vaak beter zijn opgezet en gemonitord dan niet-onderzochte interventies.

⁹ Met name als er sprake was van conflicten tussen groepen.

4. De Hoornse sociale basis in cijfers

Voordat we de resultaten uit de interviews bespreken, drukken we eerst de sociale basis van Hoorn uit in een aantal cijfers. We zien dat Hoorn, mogelijk door de demografische samenstelling, op relatief veel aspecten iets slechter scoort dan de regio, maar meestal vergelijkbaar met het gemiddelde in Nederland. Belangrijke punten waarop Hoorn, t.o.v. de regio en Nederland, nog op achterloopt zijn het aantal vrijwilligers (vooral onder de 65 jaar) en gevoelens van eenzaamheid en uitsluiting. Daarnaast valt op dat bij bijna alle thema's de groep 65-plussers beter scoort dan de mensen tussen de 18 en 65 jaar. Dit is ook het geval bij het thema eenzaamheid waar veel mensen toch eerder denken aan ouderen dan aan jongeren.

4.1 De persoonlijke sociale basis

Als eerste presenteren we een aantal cijfers die een directe relatie hebben met de persoonlijke sociale basis. Deze cijfers zijn gepresenteerd in Tabel 4.1.

Contact met burens

Zoals te zien in de tabel geeft verreweg de meerderheid (78%) van de respondenten in Hoorn aan wekelijks contact met burens te hebben. Dit is iets hoger dan in Noord-Holland-Noord. Hiermee lijkt er veel contact tussen burens te zijn.

Eenzaamheid

Wat opvalt is dat, ondanks bijvoorbeeld de hoge mate van contact met burens, ook een aanzienlijk groot percentage mensen aangeeft eenzaamheid te ervaren, zowel landelijk als in Hoorn. Dit blijkt als eerst uit de gegevens van de GGD Noord-Holland Noord en het CBS. Van de mensen tussen de 18 en 65 jaar in Hoorn geeft 51,9% aan zich matig tot (zeer) ernstig eenzaam te voelen. Hoorn scoort hier iets slechter dan het gemiddelde van Noord Holland Noord (46,7%). Opvallend is dat dit percentage onder 65-plussers iets lager ligt (49,3%) en dat dit percentage vergelijkbaar is met het gemiddelde in de regio Noord Holland Noord (48,3%). De percentages voor sociale en emotionele eenzaamheid liggen iets lager, maar ook hier scoort Hoorn iets hoger dan het gemiddelde van Noord-Holland Noord (op het percentage emotioneel eenzame 65-plussers na).

Cijfers uit de gezondheidsmonitor van de GGD, het CBS en RIVM laten zien dat de percentages rond het landelijk gemiddelde liggen; een iets groter percentage is eenzaam (51,2%), maar bijvoorbeeld weer een iets kleiner percentage sterk eenzaam (12,2%).

Emotionele steun

Een klein percentage (5,9%) van de personen uit Hoorn gaf aan emotionele steun te missen. Dit komt overeen met het landelijk gemiddelde. Let wel, in absolute aantallen kan het hier nog steeds om een grote groep gaan.

Mantelzorg

Het percentage personen dat mantelzorg verricht blijkt in Hoorn net iets onder het landelijke gemiddelde te vallen (11,9%). Het aantal uur dat zij gemiddeld genomen mantelzorg geven ligt wel rond het landelijke gemiddelde (11,6 uur). Het percentage personen dat zwaar belast is ligt daarentegen iets boven het landelijk gemiddelde (20,5 %).

Uitsluiting en discriminatie

Tot slot hebben we ook gegevens over uitsluiting en discriminatie verwerkt omdat dit aangeeft hoe de persoon zich tot de omgeving verhoudt. Er kan echter beargumenteerd worden dat deze variabelen nog meer dan de hierboven besproken variabelen ook een gemeenschappelijke component in zich hebben.

Het blijkt dat van de 65-plussers ruim een vijfde zich in Hoorn enigszins tot sterk sociaal uitgesloten voelt en om en nabij een zesde van de 18 tot 65-jarigen. Deze percentages zijn relatief forst en (iets) hoger dan in Noord-Holland Noord. In overeenstemming hiermee zien we dat in Hoorn ook een groter percentage aangeeft zich weleens gediscrimineerd te voelen dan in

Noord-Holland Noord, respectievelijk 16,9 en 8,1 procent voor de 18-65-jarigen en 65-plussers.

Tabel 4.1 cijfers over de persoonlijke sociale basis

Variabele	Hoorn	NHN	NL
Contact met burens			
Wekelijks contact met burens/mensen in de straat (> 65 jaar)	54,3%	58,4%	
Wekelijks contact met burens/mensen in de straat (> 65 jaar)	78,0%	76,2%	
Eenzaamheid (i)			
Matig tot (zeer) ernstig eenzaam (18 – 65 jaar)	51,9%	46,7%	48,3%
Matig tot (zeer) ernstig eenzaam (>65 jaar)	49,3%	48,4%	49,6%
Sociaal eenzaam (18 – 65 jaar)	33,9%	32,2%	34,5%
Sociaal eenzaam (> 65 jaar)	36,7%	35,3%	36,0%
Emotioneel eenzaam (18 – 65 jaar)	32,8%	28,2%	30,7%
Emotioneel eenzaam (> 65 jaar)	21,8%	23,8%	26,3%
Eenzaamheid (ii)			
Eenzaam	51,2%		48,6%
Sterk eenzaam	12,2%		14,2%
Emotioneel eenzaam	30,1%		29,6%
Sociaal eenzaam	34,6%		34,9%
Emotionele steun			
Mist emotionele steun	5,9%		6,0%
Mantelzorg			
Mantelzorger	11,9%		13,4%
Uren mantelzorg geven per week	11,6		11,8
Zwaar belaste mantelzorger	20,5%		18,7%
Uitsluiting			
Enigszins tot sterk sociaal uitgesloten (> 65 jaar)	21,3%	18,3%	
Enigszins tot sterk sociaal uitgesloten (18 – 65 jaar)	14,5%	11,3%	
Discriminatie			
Voelt zich weleens gediscrimineerd (18 – 65 jaar)	16,9%	13,8%	
Voelt zich weleens gediscrimineerd (> 65 jaar)	8,1%	6,9%	

Bronnen en jaar: GGD Noord-Holland Noord & CBS, jaar 2022 (contact met burens, eenzaamheid (i), uitsluiting); GGD Noord-Holland Noord & CBS, jaar 2020 (discriminatie); GGD'en, CBS en RIVM, jaar 2022 (eenzaamheid (ii) en emotionele steun).

4.2 De gemeenschappelijke sociale basis

Tabel 4.2 presenteert de cijfers over de gemeenschappelijke sociale basis.

Vrijwilligerswerk

Wat opvalt is dat het percentage mensen tussen de 18 en 65 jaar dat vrijwilligerswerk doet in Hoorn (16,3%) ver onder het gemiddelde van Noord Holland Noord (23,6%) en het landelijk gemiddelde (23,5%) ligt.¹⁰ Het aantal 65-plussers in Hoorn dat vrijwilligerswerk doet is vergelijkbaar met de regio (ook al lijkt het verschil groot, 26,9% tegenover 31,1%) en Nederland (29%). In de regel doen 65-plussers vaker vrijwilligerswerk dan mensen tussen de 18 - 65 jaar. In Hoorn is dat verschil met een verschil van 10,6% nog groter

¹⁰ De GGD Noord-Holland Noord en het CBS hebben dit ook in standaarddeviaties uitgedrukt. Het gaat hier om een verschil van meer dan 2 standaarddeviaties. Dit valt als veel te interpreteren. Het zijn cijfers uit 2022, dit was een coronajaar, waarin er minder vrijwilligers waren, voor de volledigheid hebben wij ook naar voorgaande jaren gekeken (2012, 2016, 2020) ook in deze jaren lag het percentage mensen in Hoorn dat aangeeft vrijwilligerswerk te doen lager dan landelijk en in de regio. Belangrijke nuance is dat niet iedereen die vrijwilligerswerk doet zich herkent als vrijwilliger, en andersom, de werkelijke percentages kunnen dan ook iets verschillen

dan in Noord Holland Noord en Nederland. Dit komt voor een groot deel door het relatief lage percentage mensen tussen de 18 en 65 die vrijwilligerswerk in Hoorn doet. Ook als we de gezondheidsmonitor van de GGD, CBS en RIVM gebruiken zien we dat personen in Hoorn aanzienlijk minder vrijwilligerswerk doen dan landelijk.

Betrokkenheid van de buurt

In tegenstelling tot het vrijwilligerswerk zien we dat de ervaren betrokkenheid van Hoorn, zowel voor personen tussen de 18 en 65 jaar als 65-plussers, rond die van Noord-Holland Noord liggen. Bij de personen tussen de 18 en 65 jaar is het percentage 68,8 procent en bij de 65-plussers 74,5 procent.¹¹

Tabel 4.2 cijfers over de gemeenschappelijke sociale basis

Variabele	Hoorn	NHN	NL
Vrijwilligerswerk (i)			
Doet vrijwilligerswerk (18 – 65 jaar)	16,3%	23,6%	23,5%
Doet vrijwilligerswerk (> 65 jaar)	26,9%	31,1%	29,0%
Vrijwilligerswerk (ii)			
Vrijwilligerswerk	19,0%		24,9%
Betrokkenheid van de buurt			
Mensen in de buurt helpen elkaar (18 – 65 jaar)	68,8%	67,5%	
Mensen in de buurt helpen elkaar (> 65 jaar)	74,5%	75,0%	

Bronnen en jaar: GGD Noord-Holland Noord & CBS, jaar 2022 (mantelzorg, vrijwilligerswerk (i), betrokkenheid van de buurt); GGD'en, CBS en RIVM, jaar 2022 (vrijwilligerswerk (ii)).

4.3 Institutionele sociale basis

Tabel 4.3 presenteert een aantal gegevens over de institutionele sociale basis.

Tevredenheid voorzieningen

Wat betreft de tevredenheid over de voorzieningen scoort Hoorn vergelijkbaar met de gemiddelden in de regio. Over het algemeen zijn mensen tevreden over de sportvoorzieningen (rond de 85%) en over het buurthuis/buurtwerk (74,8% bij 18 – 65 jaar en 83,1% bij 65-plus). Opvallend is dat de 18- 65-jarigen minder tevreden zijn over de voorzieningen voor de jeugd (65%), alhoewel dit vergelijkbaar is met het gemiddelde in de regio (63,7%) liggen de percentages onder de gemiddelde tevredenheid met het buurthuis/buurtwerk.

Afstand tot voorzieningen

Wat betreft de afstand tot belangrijke voorzieningen zoals de huisarts, grote supermarkt en een treinstation scoort Hoorn gemiddeld, of in het geval van de afstand tot de huisartsenpraktijk (0,8 km) boven het gemiddelde in de

¹¹ Opgemerkt moet worden dat het hier ook over de corona-jaren gaat, waardoor de percentages lager liggen. Opmerkelijk blijven echter de verschillen tussen Hoorn en de bredere regio en de landelijke cijfers.

regio (1,2 km) en het landelijk gemiddelde (1 km). De huisartsenpraktijken en supermarkten zijn dus op ongeveer 10 minuten loopafstand. Bovendien zijn de voorzieningen voor vrije tijd en cultuur allemaal een stuk dichterbij dan gemiddeld in de regio en het landelijk gemiddelde. Alle voorzieningen zijn binnen 30 minuten loopafstand bereikbaar.

Tabel 4.3. Cijfers over de institutionele sociale basis.

Variabele	Hoorn	NHN	NL
Tevredenheid voorzieningen			
Tevreden over sportvoorziening (18 – 65 jaar)	86,7%	88,0%	
Tevreden over sportvoorziening (> 65 jaar)	86,8%	87,7%	
Tevreden over buurthuis/buurtwerk (18 – 65 jaar)	74,8%	70,6%	
Tevreden over buurthuis/buurtwerk (> 65 jaar)	83,1%	79,4%	
Tevreden over voorzieningen jeugd (18 – 65 jaar)	65,0%	63,7%	
Afstand tot voorzieningen (in km)			
Afstand tot huisartsenpraktijk	0,8	1,2	1,0
Afstand tot grote supermarkt	0,7	1,1	0,9
Afstand tot treinstations totaal	1,9	5,2	5,1
Afstand tot cafés en dergelijken	1,4	1,6	1,3
Afstand tot bibliotheek	1,6	2,1	2,0
Afstand tot museum	2,8	4,9	4,1
Afstand tot podiumkunsten	2,8	8,7	4,8
Afstand tot bioscoop	3,0	5,9	6,5

Bronnen en jaar: GGD Noord-Holland Noord & CBS, jaar 2022

4.4 Aanvullende cijfers

Tabel 4.4 beschrijft andere cijfers met betrekking tot de sociale basis, in het bijzonder de sociale kwaliteit.

Sociaaleconomische status

Sociaaleconomische status wordt gemeten aan de hand van financiële welvaart, het opleidingsniveau en het recente arbeidsverleden van het huishouden. Bij een hoge score zijn inwoners welvarender en/of hoger opgeleid en/of langduriger aan het werk. De sociaaleconomische status, uitgedrukt in standaarddeviaties, is in Hoorn met -0,005 vergelijkbaar met het gemiddelde in de regio (0,065) en bijna gelijk aan het landelijk gemiddelde (0).

Opleidingsniveau

Wat betreft het opleidingsniveau heeft de grootste groep in Hoorn (44,9%) een gemiddeld opleidingsniveau. Hoorn telt iets minder hoogopgeleiden (27,8%) dan het gemiddelde in de regio (32%) en iets meer laagopgeleiden (27,3%) dan de regio (26,4%).

Werk

In hoorn heeft 81,6% betaald werk, dit is vergelijkbaar met het gemiddelde in de regio (82%).

Tabel 4.4 Verdere cijfers met een relatie met de sociale basis, o.a. in het kader van sociale kwaliteit

Variabele	Hoorn	NHN	NL
SES			
Sociaaleconomische statusscore (SES-WOA) (aantal)	-0,005	0,065	0
Opleiding			
Laag [2022]	27,3%		26,4%
Midden [2022]	44,9%		41,7%
Hoog [2022]	27,8%		32,0%
Armoede			
Huishoudens met een laag inkomen (tot 120% sociaal minimum)	12,6%	10,3%	12,7%
Huishoudens in armoede	6,1%	5,0%	6,8%
Moeite met rondkomen (i)			
Moeite met rondkomen (18 – 65 jaar)	19,8%	18,1%	
Moeite met rondkomen (> 65 jaar)	9,9%	9,3%	
Moeite met rondkomen (ii)			
Moeite met rondkomen	17,4%		18,8%
Werk			
Heeft betaald werk (18 – 65 jaar)	81,6%	82,0%	
Gezondheid			
Goed ervaren gezondheid	72,7%		70,0%
Eén of meer langdurige aandoeningen	30,1%		33,0%
Langdurige ziekte en beperkt	30,7%		30,2%
Hoog risico angststoornis of depressie	8,2%		9,7%
Psychische klachten	20,0%		21,5%
Suïcidegedachten wel eens	11,1%		10,9%
Suïcidegedachten (heel) vaak	0,9%		1,3%
Stress			
(Heel) veel stress afg. 4 weken	18,2%		20,6%
Stress door werk	13,1%		12,2%
Stress door geldzaken	6,9%		8,4%
Stress door gezondheid	5,1%		7,7%
Veerkracht			
Lage veerkracht	15,1%		16,7%
Hoge veerkracht	49,9%		49,5%
Gevoelens van veiligheid			
Voelt zich overdag onveilig (18 – 65 jaar)	5,5%	4,4%	
Voelt zich overdag onveilig (> 65 jaar)	4,8%	3,9%	
Voelt zich 's nachts onveilig (18 – 65 jaar)	13,6%	11,6%	
Voelt zich 's nachts onveilig (> 65 jaar)	16,1%	12,6%	
Afgelopen jaar slachtoffer ouderenmishandeling (> 65 jaar)	5,4%	6,8%	

Bronnen en jaar: GGD Noord-Holland Noord & CBS, jaar 2019 (sociaal economische status.); GGD Noord-Holland Noord & CBS, jaar 2020 (gevoelens van veiligheid); GGD Noord-Holland Noord & CBS, jaar 2022 (opleiding, armoede, moeite met rondkomen (i), werk.); GGD'en, CBS en RIVM, jaar 2022 (moeite met rondkomen (ii), gezondheid, stress, veerkracht).

Armoede en rondkomen

Wanneer we kijken naar de cijfers over armoede zien we dat er in Hoorn iets meer huishoudens zijn met een laag inkomen (12,6%) dan in de regio (10,3%), maar dat dit wel vergelijkbaar is met het gemiddelde in Nederland (12,7%). Toch leven relatief weinig huishoudens in armoede (6,1%), dit is iets minder dan in Nederland (6,8%) en vergelijkbaar met het gemiddelde in de regio (5%). Wel geeft een aanzienlijk aantal mensen tussen de 18 en 65

jaar aan moeite hebben met rondkomen (19,8%). Dit is vergelijkbaar met de cijfers uit de regio (18,1%). Onder 65-plussers is dit aantal met 9,9 procent een stuk lager. Op basis van de gezondheidsmonitor (moeite met rondkomen (ii)) blijkt dat in Hoorn een iets lager percentage (17,4%) van de inwoners moeite heeft met rondkomen dan landelijk.

Gezondheid, stress en veerkracht.

Kijken we naar de gezondheid, de ervaren stress en veerkracht, dan zien we dat de cijfers in de buurt van het landelijk gemiddelde liggen. Wel blijven de cijfers over het percentage mensen dat op één van deze factoren negatief scoort hoog. Zo is een groot percentage inwoners langdurige ziek en beperkt (30,7% in Hoorn), heeft één of meer langdurige aandoeningen (30,1% in Hoorn) heeft psychische klachten (20,0% in Hoorn), heeft weleens suïcidale geachte (11,1% in Hoorn) ervaart veel stress (18,2% in Hoorn) of heeft een lage veerkracht heeft (15,1% in Hoorn).

Veiligheid

Ook wat betreft huiselijk geweld scoort Hoorn, bij de leeftijdscategorie 18 – 65-jarigen iets slechter dan de regio. 14,6 procent geeft aan ooit slachtoffer geweest te zijn van huiselijk geweld, tegenover 12,3 procent in Noord Holland Noord. Wat betreft gevoelens van onveiligheid scoort Hoorn vergelijkbaar met de regio. De percentages mensen dat zich overdag onveilig voelen liggen rond de 5 procent. De percentages van mensen dat aangeeft zich 's nachts onveilig te voelen liggen hoger, bij 18 – 65-jarigen is dit 13,5 procent (tegenover 11,6 procent in de regio) en bij 65-plussers is dit 16,1 procent. Hiermee voelen 65-plussers zich 's nachts in Hoorn iets onveiliger dan het gemiddelde in de regio (12,6%).

5. Resultaten uit de interviews

In dit hoofdstuk bespreken we de uitkomsten uit de interviews. Eerst schetsen we een beeld van de sociale basis en sociale cohesie in Hoorn. Vervolgens zoomen we in op het aanbod in de gemeenschappelijke en institutionele basis. Tot slot kijken we naar de rol van de gemeente.

5.1 De kern van de sociale basis in Hoorn

Een “groot dorp” met hechte gemeenschappen

De geïnterviewden geven vrijwel unaniem aan dat de sociale cohesie in Hoorn sterk is. Zoals een respondent aangaf:

“Heel veel mensen die bij ons werken, wonen ook in Hoorn, komen zelf uit bepaalde wijken. Men kent dan bijna iedereen, hun kinderen. Oh, die ouders kennen mij ook en zo. Er zit heel veel sociale cohesie.”

Veel geïnterviewden omschrijven Hoorn als een dorp met hechte gemeenschappen en veel sociale dynamiek. Een respondent zei hier bijvoorbeeld het volgende over: *“Ik vind de sociale dynamiek in Hoorn veel sterker dan ik gewend ben in [naam woonplaats en vorige plaats waar ik werkte]”*.

Ook worden het aantal vrijwilligers, actieve bewoners, burgerinitiatieven en de bereidheid om elkaar te helpen als hoog omschreven – ondanks dat de cijfers suggereren dat in ieder geval het aantal vrijwilligers in Hoorn lager is dan landelijk en in de regio (zie Hoofdstuk 4). Volgens geïnterviewden is dit iets waar Hoorn echt trots op mag zijn.

"Dat er in deze - toch wel - relatief kleine stad toch wel heel veel dingen gebeuren, en dat er heel veel mensen zijn met emoties, die zich - niet alleen voor katten - ook inzetten voor compleet andere dingen. Die op basisscholen gaan knutselen met moeders die weinig geld hebben. Het is zo veelzijdig"

De rol van overlooppogemeente vermindert de focus op de gemeente

Het dorpse gevoel staat volgens diverse geïnterviewden wel onder druk doordat Hoorn van oudsher een overlooppogemeente is die met de jaren flink is gegroeid (zie ook kader 5.1). In het bijzonder trekken inwoners uit Amsterdam, of mensen die daar werken, naar Hoorn. Hierdoor wordt Hoorn door sommige geïnterviewden ook wel als forensengemeente getypeerd. Zeker in bepaalde nieuwbouwwijken zoals Bangert en Oosterpolder wonen veel forenzen. Tegelijkertijd zien de geïnterviewden dat vooral veel jongeren vertrekken doordat er geen hogeschool en universiteit in de stad is gevestigd.

Aangegeven wordt dat deze factoren zorgen dat de blik, bijvoorbeeld voor sociale activiteiten, soms naar buiten de gemeente is gericht in plaats van naar binnen. Dit tast (in bepaalde wijken) het dorpse gevoel aan.

Het gevoel is dat vooral de forenzen minder binding met de stad hebben. Zoals een respondent typeerde: *"De forenzen bijvoorbeeld. Mensen die in de auto stappen, in Amsterdam uitstappen, werken en terugkomen in het weekend. Er is één wijk, de Bangert Oosterpolder, dat zijn allemaal de stereotypen. Dat zijn allemaal vaders met omgedraaide Maxi- Cosi zitjes op de achterbank in hun stationwagen (...) Ik ken bijzonder weinig mensen die in de Bangert Oosterpolder wonen, die echt binding hebben met de stad"*.

Een aantal geïnterviewden benoemde dat dit ook van invloed is op de algehele sociale cohesie in Hoorn. Forenzen die minder binding hebben met hun woonomgeving hebben minder contact met buurtgenoten, wat kan leiden tot minder sociale samenhang en onderlinge hulp: *"Er zijn inmiddels veel mensen van buitenaf in Hoorn. Dit geeft toch steeds meer een stadsidee. Voorheen kreeg je er meer een dorpsgevoel en mensen kenden elkaar (...) Ik ervoer wel dat veel mensen elkaar kenden en dat de buurtjes elkaar nog wel hielpen maar dat wordt wel steeds minder"*.

Voor de mensen die blijven, zoals jongeren, kan het ook het gevoel geven dat er nog maar weinig is te doen. *"Heel veel jongeren gaan na de middelbare school verhuizen naar een andere stad. Ze gaan ergens anders studeren en dan bouwen ze daar hun leven op. Voor de jongeren die thuis blijven wonen is er dan niet zo heel erg veel"*.

En voor bijvoorbeeld ouderen kan het betekenen dat veel familieleden en sociale contacten elders wonen. Vooral als zij kwetsbaar worden en hulp nodig hebben kan dit lastig zijn.

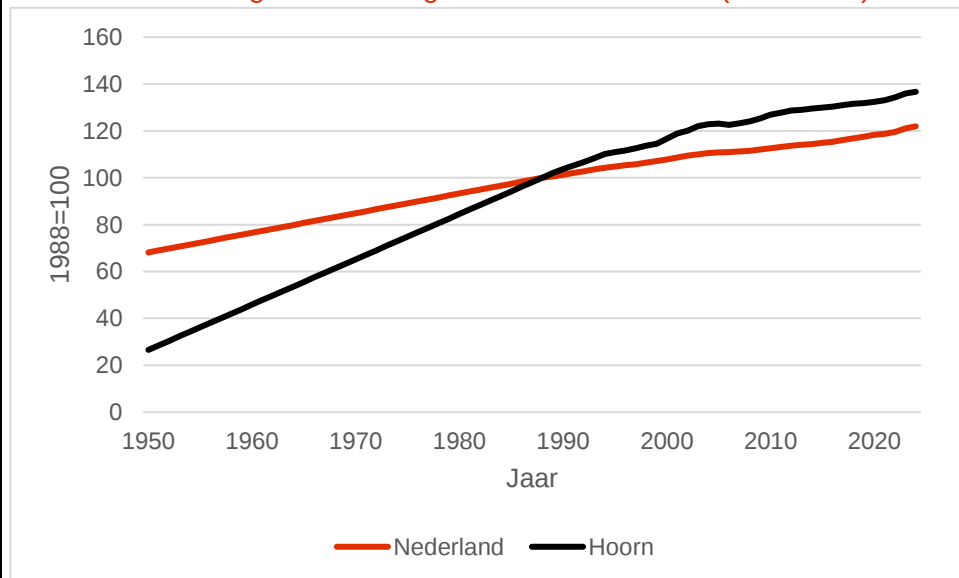
“Omdat wij natuurlijk die overloop gemeente zijn, hebben wij hier niet allemaal heel veel kinderen wonen want onze kinderen zijn ook weer uitgevlogen”.

Kader 5.1 Bevolkingsgroei in Hoorn

Cijfers van het CBS aangevuld met historische data van Hoorn (uit 1950) bevestigen de enorme bevolkingsontwikkeling die Hoorn kenmerkte (zie Tabel 5.1). Vooral tussen 1950 en 1988 was de bevolkingsgroei sterk; in 1988 was de bevolking in Hoorn bijna vier keer groter dan in 1950 (van ongeveer 14,5 duizend inwoners naar 55,5 duizend inwoners), tegenover ongeveer 1,5 keer in Nederland (van ongeveer 10,0 miljoen naar 14,5 miljoen).

Tegelijkertijd zien we dat sinds 2002 de bevolking redelijk stabiel is (zie Tabel 5.2). Uit de gemeente Hoorn vertrok gemiddeld genomen per jaar 4,0% van de inwoners, tegenover 4,9% landelijk. De vestiging (t.o.v. het aantal inwoners) bedroeg in Hoorn 4,3% in Hoorn, tegenover 5,2% landelijk.

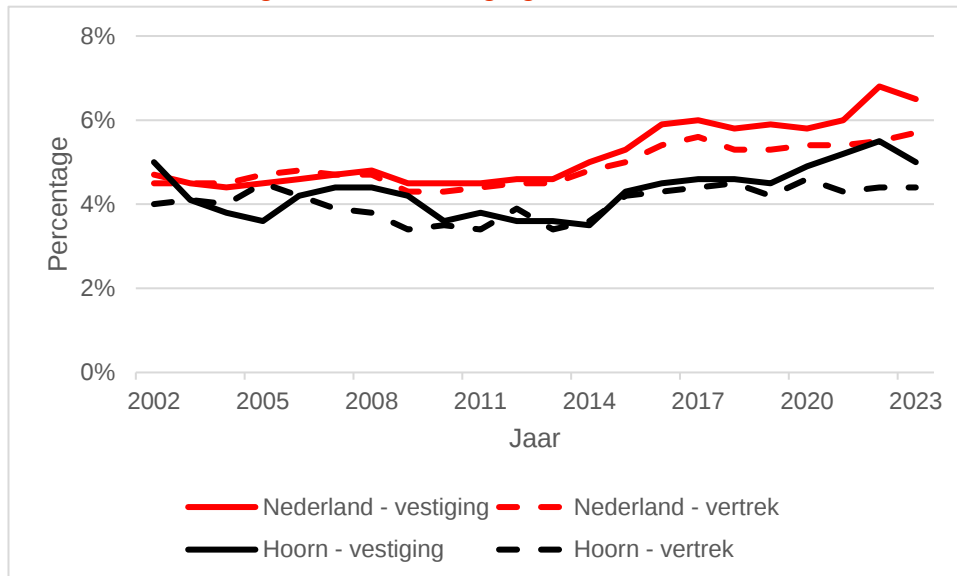
Tabel 5.2 bevolkingsontwikkeling Hoorn en Nederland (1988=100)

Bronnen: Nederland 1950 (CBS, 2024a), Hoorn 1950 (Van Zoonen, 2004), Nederland en Hoorn 1988-2024 (CBS 2024b).

Noot: gegevens van 1950 tot en met 1988 zijn geschat.

Tabel 5.3. Bevolking vertrek en vestiging Nederland en Hoorn

Bron: CBS (2024c)

Geografische afstand en scheidingen vormen het samenleven

De ruimtelijke inrichting is, zo constateren een klein aantal geïnterviewden, ook van grote invloed op het samenleven in Hoorn. Het centrum van Hoorn heeft volgens een aantal geïnterviewden nog meer een centrumfunctie dan andere steden door de ruimtelijke inrichting. *“Ik denk dat je heel veel steden hebt van deze grootte, die een soort eerstegraads hebben, dus dan heb je de binnenstad en daar gebeurt eigenlijk alles: je hebt de evenementen, de kroegen, de restaurants. Onze tweedegraadskring is vrij kort, omdat die dus onderbroken wordt door water. Ik denk dat dat ook wel een beetje maakt dat als je dus niet in de tweedegraad woont, je al heel snel in een derde-, vierdegraad belandt. Dat zorgt er, volgens mij, wel voor dat het centrum hier in Hoorn nog meer een centrumfunctie heeft dan in andere steden”.*

In het verlengde hiervan liggen een aantal wijken, zoals Bangert en Oosterpolder of Risdam op 20 a 25 minuten fietsafstand van de binnenstad, terwijl Amsterdam relatief dichtbij is. Hierdoor krijg je aldus een enkele geïnterviewde een hele andere beleving van de stad. *“Dat is vaak het ding. Op het moment dat je in Bangert Oosterpolder of Risdam zit en je moet op de fiets naar de stad toe, dan ben je een 20, 25 minuten aan het fietsen. Als je helemaal in Bangert Oosterpolder aan de verkeerde kant zit, dan is het zeker 20, 25 minuten fietsen. Voor die tijd kan je ook in de trein stappen of in de auto zitten. Dan ben je in Amsterdam. Dat is een hele andere beleving”.*

Daarnaast wordt benoemd dat geografische afscheidingen zoals wegen of spoorwegen ook scheidslijnen vormen in het samenleven: *“Ik denk ook zeker*

dat het spoor inderdaad een ding is, want dat hebben wij hier ook. Er zijn hier ook sporen en het is ook een beetje aan welke kant van het spoor, of aan welke kant van de ringweg. Dat heb je hier ook wel een beetje hoor. Ik ken wel mensen die - als ze een huis zoeken - zeggen: ik wil in principe in de binnenstad. Dat is dan vaak te duur en dat lukt dan niet. Dan hebben ze zoiets: oké, nou ja, dan wil ik wel in die of die wijk, maar ik ga niet buiten de spoorlijn/provinciale weg, zeg maar. Dan is er zo'n lijn - deels spoorlijn, deels provinciale weg - die mensen aanhouden". Een wijk als het Venenlaankwartier is bijvoorbeeld omringd door de snelweg, de spoorlijn en het water. Zoals een respondent hierover aangaf: "Het is heel...afgebakend, het is meer een enclave haha, nee maar dat is echt, dit is het, groter gaat het niet worden".

Ook benoemen geïnterviewden culturele verschillen in wijken. Zo wordt Venenlaankwartier omschreven als een klein dorp waar de sociale cohesie heel sterk is, terwijl wanneer je de spoorlijn oversteeft naar Hoorn Noord de sfeer heel anders is: *"de sociale cohesie in de wijk is heel erg hoog. Dat komt omdat het een hele oude wijk is en iedereen is heel erg verknocht aan de wijk, iedereen wil ook blijven. Ik ben in de [naam straat] opgegroeid, ik ben anderhalf jaar in Hoorn Noord geweest toen zijn we hardlopend weer teruggegaan naar [naam straat]. Mijn man komt uit Hoorn Noord, die wil daar niet meer heen, dat is een hele andere wijk. Eerst zei hij: jij lult ook met iedereen, maar ik zei dat gaat hier zo, daar zou je aan moeten wennen (...) Ja die spoorlijn, dat is echt een drempel".*

Bovendien is Hoorn "een dorp" waar velen in hun eigen bubbel zitten

Hoewel Hoorn in het geheel genomen dus wordt omschreven als een dorp met hechte gemeenschappen, wordt ook benoemd dat veel mensen in hun eigen bubbel leven:

"Ja. Ons kent ons, het is één dorp. Ze vinden het een stad, maar het is een dorp. Wel een dorp waar iedereen in zijn eigen bubbel zit".

Geïnterviewden benoemen dat er veel sterke netwerken zijn rondom thema's, maar dit zijn wel relatief gesloten netwerken waardoor het moeilijk is om van het ene netwerk in het andere netwerk terecht te komen: *"Er speelt heel veel, er zijn zó veel verschillende community's hier (...) dat zijn allemaal een soort verborgen community's, terwijl ze toch best wel heel levendig zijn. Iedereen leeft in zijn eigen bubbel, het is dus heel moeilijk om ineens in zo'n andere bubbel terecht te komen".*

Dit kan vooral lastig zijn voor nieuwelingen

De hechte gemeenschappen en het hoge ‘ons kent ons’ gehalte maakt het, aldus diverse geïnterviewden, voor nieuwelingen (zowel van buiten Hoorn als van buiten Nederland) soms lastig om tussen te komen.

“Je hebt de oude West-Friezen. Dat is heel erg ons kent ons. Die doen de kermis, carnaval en Lappendag. Dat is een instituut (...) Aan de andere kant is er ook import die het best zwaar heeft.”

Volgens diverse geïnterviewden hebben nieuwkomers het hierbij mogelijk extra lastig omdat zij veelal nog geen netwerk in Nederland hebben opgebouwd: *we zien dat die mensen die bij ons komen wonen nog best weleens moeite hebben om hun plekje te vinden in de maatschappij. Hoe werkt het in Nederland? Wat zijn de [niet verstaanbaar]? Hoe hoort het?”*

Polarisatie en tolerantie

De grote verscheidenheid aan groepen met weinig wederzijdse relaties vergroot de kans op polarisatie. Dit blijkt dan ook een actueel thema te zijn: *“Je hebt er een paar die domineren, en soms botst dat nog weleens. Je hebt hier ook de havermelkelite. Die zitten hier natuurlijk ook af en toe verborgen. De wat wokere, linkse Amsterdammer, zeg maar, die het hier allemaal heel bekrompen vinden. Je hebt natuurlijk de echte oude Horinezen, die vinden dat het Jan Pieterszoon Coen beeld moet blijven staan! Dat roepen ze dan met de vuist op tafel, en iedereen die dat niet vindt, vinden ze maar woke”.*

Dit heeft voor een deel te maken met begrip en tolerantie. Zoals een respondent aangaf: *“Het zit in die tolerantiegraad. Hoe eigen en anders mag iedereen zijn? Ja, maar dat heeft ook met sociale binding te maken.”*

Hoewel het aldus diverse geïnterviewden soms dus botst tussen groepen wordt de hoge mate aan diversiteit tussen groepen in Hoorn niet alleen als negatief ervaren: *“Ik neem even een heel simpel voorbeeld, hoor. Zeg maar Urk, daar heb je echt één soort gedachtegoed. Dat heb je in Ede, dat is ook christelijk, dan heb je één soort gedachtegoed. Amsterdam is natuurlijk een beetje de boventoon, de havermelkcultuurmentaliteit. Hier lijkt er wel een soort gezonde mix te zijn, en dat vind ik wel grappig”.*

Grootstedelijke problematiek neemt toe

Mede door de snelle bevolkingsgroei en ligging bij Amsterdam gaven geïnterviewden aan dat Hoorn steeds vaker te maken krijgt met grootstedelijke problematiek zoals een relatief hoge mate van dakloosheid, bestaansonzekerheid en een groeiend aantal eenoudergezinnen: *“De grootste bedreiging is de grote stadsproblematiek, wat niet meer achter de net geпоетste ramen weggemoffeld kan worden.”*

Er is veel eenzaamheid

Concreter constateren bijna alle geïnterviewden, in lijn met de cijfers (zie hoofdstuk 4), dat er veel eenzaamheid is:

“Je komt heel veel eenzaamheid tegen. Mensen die zeggen ik zit mijn tijd maar uit. Dat is toch verschrikkelijk als je dat hoort”.

Dit wordt door de geïnterviewden omschreven als één van de grootste problemen in Hoorn en zet indirect ook vraagtekens bij de sterkte van de sociale cohesie. Het gaat hier volgens de geïnterviewden voor een gedeelte om ouderen. Enkelen constateren echter ook, aansluitend op de gepresenteerde cijfers in hoofdstuk 4, toenemende gevoelens van eenzaamheid onder jongeren en statushouders. Hierbij benoemen geïnterviewden dat er steeds meer eenpersoons- en tweepersoonshuishoudens komen, wat de kans op gevoelens van eenzaamheid vergroot. Zoals een geïnterviewde opmerkte: *“Maar vereenzaming is een groot risico.... Ook jongerenhuishoudens kunnen met eenzaamheid te kampen hebben. Dus dat is ook een aandacht groep. Even denken. Ook wel mensen die vanuit de statushouders komen”.*

De grootste uitdagingen liggen bij kwetsbare wijken en personen

Geïnterviewden constateren dat de sociale basis en sociale cohesie in Hoorn zwakker is in kwetsbare gebieden waar veel kwetsbare inwoners wonen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om personen en gebieden met een laag inkomen, weinig vermogen en een kortere opleiding. Ook sociale huur speelt een rol. Enerzijds omdat er veelal kwetsbaardere huurders wonen in de sociale huur dan in koopwoningen, anderzijds omdat, vooral in bepaalde buurten, mensen sneller verhuizen. Hierdoor is er minder binding met de buurt dan bij koopwoningen. Zoals een geïnterviewde aangaf: *“Je ziet dat waar veel sociale huur bij elkaar zit, het gelijk al kwetsbaar wordt. ... Dat zijn wel de bekende buurten in Hoorn. Dat is het Kersenboogerd-Centrum gebied, Grote Waal en Risdam-Noord. Dat zijn dus ook buurten steeds weer waar veel sociale huurwoningen zijn.”* Dit wordt ook onderschreven door een andere geïnterviewde *“In de Grote Waal is het ook erg anders. Daar wonen ook mensen met een kleine portemonnee, maar ze hebben minder binding met elkaar en het zijn eigenstandige mensen. Als zij zich met hun omgeving bemoeien of met anderen, dan is dit vaak omdat ze dezelfde migratieachtergrond hebben. Of omdat ze last hebben van een ander”.* Ook een andere geïnterviewde benoemde dit punt:

“Ik zal mijn buurman ook helpen als dit nodig is, maar dit gebeurt verschillend per buurt. Als je wilt, kun je hier heel goed anoniem leven en veel zorgmijders willen dat”.

Ook wordt benoemd dat huurders van sociale huurwoningen in het algemeen kwetsbaarder worden. Bijvoorbeeld door bepaalde toewijzingsregels waardoor alleen de laagste inkomenscategorieën in aanmerking komen voor sociale huur. Ook extramuralisering vanuit de zorg, waarbij mensen vaker thuis wonen met ambulante begeleiding, zorgt voor een kwetsbaardere doelgroep. En ook de vergrijzing waardoor huurders bijvoorbeeld steeds ouder en kwetsbaarder worden wordt genoemd.

Diverse geïnterviewden vullen hierbij aan dat er ook binnen (kwetsbare) groepen en gebieden grote verschillen zijn en dat er eigenlijk op straatniveau gekeken moet worden. Een geïnterviewde ziet dat er ook sprake kan zijn van een kantelmoment:

“Als eenmaal de klad er een beetje in zit, dan gaan mensen zich ook terugtrekken op hun eigen hokje en denken: de burens zoeken het maar uit. Ik ken ze niet. Ik bemoei me er niet mee. Ik hoop dat ze snel weer weg zijn of dat ik snel weg ben. Kwetsbare buurten worden steeds kwetsbaarder als je dat niet probeert tegen te houden. Dat is een algemene trend”.

5.2 Beeld van het aanbod

Formele en informele partijen doen veel en weten elkaar goed te vinden

In lijn met het algehele beeld van de cohesie in Hoorn geeft het overgrote deel van de geïnterviewden aan dat partijen veel doen en er veel aanbod is. Ook geven geïnterviewden aan dat de bereidheid om bij te dragen aan de Hoornse samenleving bij alle partijen groot is. Het gaat hier onder andere om burgers, burgerinitiatieven, welzijnsorganisaties, coöperaties en informele partijen (zoals sportclubs). Ook worden plaatselijke ondernemers en de middenstand benoemd als belangrijke spelers die mee willen denken, financieren en organiseren. Zoals een geïnterviewde benoemde: *“Dus met sommige ondernemers...wij hebben gewoon echt een hele goeie band met heel veel ondernemers in de stad. Daar kan ik bij aan de deur gaan staan met een vraag en dan is het meteen ja”.*

(Lokale) politieke partijen en politici worden in dit kader soms ook benoemd als belangrijke spelers in de sociale basis die iets voor elkaar kunnen krijgen.

Daarnaast wordt herhaaldelijk het belang benadrukt van (sociaal) professionals zoals wijkagenten, jongerenwerkers en opbouwwerkers.

Voorals het gaat om burgerinitiatieven, hebben deze, aldus meerdere geïnterviewden, op de lange termijn vaak professionele ondersteuning nodig. Sociaal professionals kunnen bijvoorbeeld adviseren bij het aanvragen van subsidie, het inrichten van een project, het mediëren bij conflict, of het bereiken van een grotere groep mensen. Ook kunnen ze een zogenaamde waakvlamfunctie vervullen waarbij zij als achterwacht inspringen op het moment dat er (tijdelijk) even een betrokken inwoner bij een initiatief wegvalt. Op deze manier kan de continuïteit van een waardevol initiatief blijven bestaan en gaat kennis en een netwerk niet verloren.

Bovendien wordt er aangegeven dat er over het algemeen tussen deze partijen een goede samenwerking is en men de noodzakelijk partners weet te vinden. Dit onderschrijft het beeld dat er wat dit betreft tot op zekere hoogte al een goed fundament aanwezig is in Hoorn.

Er zijn veel voorzieningen en deze worden van belang geacht

Geïnterviewden merken op dat er veel voorzieningen zijn in Hoorn en dat hierin wordt geïnvesteerd. Dit in tegenstelling tot andere regio's in Nederland waarin er een verschraving van collectieve voorzieningen, zoals een buurthuis, bibliotheek en laagdrempelige speel- en sportvoorzieningen, wordt opgemerkt (zie bijv. Veldboer, Steijn & Rözer, 2024). Wat dit betreft is de volgende uitspraak typerend:

“Maar bij ons niet he [hier wordt niet op de buurthuizen bezuinigd]. Stichting netwerk heeft overal een buurthuis, echt fantastisch vind ik dat van Hoorn. Dat is juist het mooie van Hoorn.”

Geïnterviewden onderschrijven ook het belang van investeringen in deze voorzieningen. Het zijn, aldus de geïnterviewden, allemaal belangrijke plekken waar professionals, vrijwilligers en inwoners samenkomen. Het zijn dan ook belangrijke netwerkplaatsen voor sociale verbindingen.

Ook werd het belang benoemd van openbare ontmoetingsplekken zoals parken, pleinen, sportveldjes en dergelijke. Benadrukt werd dat deze belangrijk zijn voor laagdrempelige ontmoetingen, bijvoorbeeld tijdens het uitlaten van de hond. Zoals een respondent aangaf: *“Het Julianapark, en dat is heel belangrijk voor heel veel mensen, de gemeente onderschat dat echt”*.

Daarnaast geven geïnterviewden aan dat ontmoetingsplekken een preventieve werking kunnen hebben, bijvoorbeeld bij het voorkomen dat bepaalde groepen op straat hangen. Zoals een geïnterviewde uitlegde: *“We proberen de nieuwkomers binnenboord te houden, zodat zij niet terechtgekomen in de criminaliteit of bij verkeerde vrienden. Ze moeten een plek hebben waar jongeren en kinderen langs kunnen komen en met elkaar*

kunnen spelen of ideeën kunnen uitwisselen, tv kijken, in plaats van op straat hangen. We willen zo'n plek."

Drempels van verschillende ontmoetingsplekken zijn hoog

Hoewel het voorzieningsniveau hoog is, blijkt het, aldus diverse geïnterviewden, voor veel mensen toch nog een drempel om een buurthuis of huiskamer binnen te gaan:

"Het is voor mensen blijkbaar een hele hoge drempel, mensen vinden het toch spannend om binnen te lopen, terwijl ze weten dat gewoon de deur open is en dat het kan, en de koffie en de thee kost niets, en dan toch nog vinden mensen het moeilijk om de deur door te komen".

Wat helpt, is om mensen via een andere wijze naar binnen te krijgen, bijvoorbeeld door een stembureau te zijn tijdens verkiezingen: *"dan komen ze binnen en zeggen: 'oh ik heb het hier eigenlijk nog nooit gezien' en dan blijven ze nog weleens hangen. Dan ben je in ieder geval al binnen geweest een keer, dat maakt het een stuk makkelijker".*

Ook vinden mensen het veelal lastig om naar een praatgroep te gaan zonder 'stempel' terwijl ze daar misschien wel behoefte aan hebben: *"Het is ook moeilijk als jongeren geen stempel hebben als ze dan naar zo'n praatgroep gaan".* Dat maakt laagdrempelige ontmoetingsplekken waar je informeel naartoe kan en ergens bij kan horen heel belangrijk.

Niet alleen de laagdrempeligheid van een plek is belangrijk, ook de openingstijden blijken van belang te zijn. Er zijn, aldus diverse geïnterviewden, maar weinig plekken in Hoorn het hele jaar door open waardoor er in schoolvakanties, waar behoefte aan ontmoeting vaak groot is, gaten vallen:

"In Hoorn is de bibliotheek de enige plek die het hele jaar open is. Dat wist ik ook niet, maar in Hoorn gaat alles in de kindervakanties dicht, tot en met Stichting Netwerk".

Naast de bibliotheek, geeft ook stichting 't Praethuys aan het hele jaar open te zijn. Daarnaast spelen, zoals benoemd, ook de geografische afstand en fysieke barrières een rol. Zo kan de afstand tot het centrum, waar veel is geclusterd, een drempel opwerpen, maar ook een brug of grote straat kan dit effect hebben.

Voor sommige groepen is er ook (schijnbaar) onvoldoende aanbod

Diverse geïnterviewden benoemen dat, mede door de ervaren drempels, er niet voor iedereen voldoende ontmoetingsplekken zijn in Hoorn. Dit speelt, aldus diverse geïnterviewden, bijvoorbeeld bij jongeren. Hoewel er

wijkcentra zijn van stichting netwerk, hangt hier voor sommige jongeren het stigma omheen dat deze voor 'een bepaald soort jongeren' zijn. Zoals een geïnterviewde vertelde:

“Er was in Hoorn niet zo heel veel voor jongeren. Je had bijvoorbeeld Stichting Netwerk, maar dat is voor een bepaald soort jongeren (...) [voor jongeren met problemen bijvoorbeeld] Of jongeren die niet in een hele goede wijk zijn opgegroeid. Daar zijn zij een beetje voor, heb ik altijd het idee.”

Uit de interviews komt echter het beeld dat de grootste gaten zitten in het aanbod voor mensen met een migratieachtergrond, mede doordat de bestaande ontmoetingsplekken niet altijd aansluiten bij de behoeften. Sommige gemeenschappen mengen bijvoorbeeld minder via traditionele ontmoetingsplekken. Zoals een geïnterviewde aangaf: *“Ze zijn een gesloten gemeenschap en er is een taalbarrière. Naar een café gaan hoort niet bij onze cultuur.”* Een andere geïnterviewde zei hierover het volgende:

“Bij de Poolse supermarkt bij De Ekster stonden bij de sloot twee bankjes, waar altijd hangouderen waren. Niet hele ouderen, maar 40-ers. (...) Ik zou niet weten wat hier is. Daarom gaan ze ook weg. Het zijn vaak Surinaamse of Antilliaanse mensen”.

En er is verkokering en overlap in het aanbod

Hoewel partijen aangeven elkaar goed te kunnen vinden en prettig samenwerken, wordt er ook door verschillende geïnterviewden benoemd dat sommige organisaties nog te veel vanuit hun eigen koker werken en dat de verdeling van verantwoordelijkheden tussen partijen niet altijd duidelijk is waardoor er overlap ontstaat in het aanbod. Door verkokering in aanbod loop je het risico dat de gezamenlijke betekenis van buurtvoorzieningen relatief onzichtbaar wordt. De kracht kan juist zitten in samenwerking en het nastreven van een gezamenlijk doel. Verschillende geïnterviewden zien dit ook als belangrijk aandachtspunt voor partijen in Hoorn. *“En begrijp me goed: ik kijk primair naar het doel. Als we met elkaar de laaggeletterdheid willen oplossen, dan kunnen we dat echt niet alleen. Laat dus 1000 bloemetjes bloeien en geef taallessen waar je wilt. Maakt niet uit of dat bij het Taalhuis is of in de bibliotheek of in het wijkcentrum. Dat is allemaal prima! Het draagt allemaal bij, maar laten we het ook eens met elkaar hebben over taal, taalverwerving, lezen, leesplezier. Dat merk je nog te weinig, vind ik. Laten we samen optrekken”*

Het bereik kan groter, o.a. door zichtbaarder te worden

In het verlengde hiervan werd benoemd dat het aanbod niet altijd voor iedereen zichtbaar is waardoor niet iedereen wordt bereikt. Vooral mensen

zonder groot sociaal netwerk weten niet waar ze iets kunnen vinden. Een geïnterviewde benoemde dat toeristen soms beter weten waar ze iets kunnen vinden dan mensen woonachtig in Hoorn zelf. Ter nuance merkten andere geïnterviewden op dat je het ook zelf actief moet zoeken *“Mensen weten soms niet waar ze terecht moeten. Dat is gewoon kennis van je eigen stad. Van je eigen netwerk. Met een netwerk is het heel makkelijk om dingen voor elkaar te krijgen. Heel veel mensen hebben dat netwerk niet”*.

Een aantal geïnterviewden benoemden dat zichtbaarheid vergroot kan worden door aanbod te combineren. Als voorbeeld werden scholen benoemd: *“Wil je die sociale basis verstevigen, dan geloof ik in het combineren van je activiteiten rondom scholen als ontmoetingsplek waar kinderen en ouders elkaar al ontmoeten”*.

Het aanbod staat onder druk door de afname van het aantal vrijwilligers

Ondanks de vele initiatieven constateren geïnterviewden dat het aanbod onder druk staat. Vooral de daling in het aantal vrijwilligers wordt als knelpunt benoemd. Een verklaring hiervoor wordt onder meer gezocht in de toenemende drukte en het groeiende aantal gezinnen met tweeverdieners, die steeds minder tijd overhouden voor vrijwilligerswerk.

“Dat is echt wel veranderd gedurende de tijd. De betrokkenheid van ouders is echt minder geworden.... Omdat ik in contact ben met basisscholen weet ik dat het daar ook enorm is afgenomen. Waar je voorheen voor meerdere onderdelen in een schooljaar ouders kon vinden, lukt dat steeds moeizamer. Dat zien we hier ook erg terug. ... We krijgen reacties terug als: we hebben het druk en we hebben geen tijd. Soms vinden ouders het ook een beetje eng of moeilijk”.

Vrijwilligerspunt herkent zich echter niet in het beeld dat er een afname is in vrijwilligers en geeft aan dat vooral de vraag naar vrijwilligers toeneemt waardoor vrijwilligersposities soms moeilijker te vervullen zijn. Ook de concurrentie met andere (betaalde) activiteiten werd benoemd. Geïnterviewden merken dat het voornamelijk moeilijk is om jonge vrijwilligers te vinden.

Opgemerkt wordt dat ook (h)erkenning een belangrijke rol speelt. Sommige geïnterviewden geven aan dat zij zich niet altijd voldoende (h)erkent voelen in hun rol. Landelijk speelt in dit kader de discussie of vrijwilligers een (kleine) vergoeding moeten krijgen voor hun vrijwilligerswerk. Is dit nodig en zo ja tot welke hoogte? Daarnaast gaat (h)erkenning voor een groot deel niet over een financiële vergoeding maar ook over je gezien, gehoord en serieus genomen voelen”:

“Ja, ik word wel eens ondergewaardeerd. Dat is wel eens jammer.... Laatst hield ik een presentatie voor 30 mensen in werkfunctie. Het was op een donderdagmiddag waar ik vrij voor moest nemen. Ik hield mijn verhaaltje, wat leuk en goed was, maar wel als de enige vrijwilliger. De anderen waren daar in functie. Dat is wel eens krom”.

Daarnaast wordt opgemerkt dat, als je wilt dat burens meer voor elkaar doen en er meer met vrijwilligers wordt samengewerkt, het belangrijk is om vanuit hun perspectief te kijken en niet te rigide vast te houden aan kaders en regels. Als voorbeeld wordt genoemd dat voor burenhulp geen VOG vereist is, terwijl er bij vrijwilligerswerk vaak veel strengere regels gelden. *“op het moment dat er een organisatie tussen zit dan moet er opeens van alles. En hoe realistisch is dat?”.* Hierover moeten organisaties en de gemeente gezamenlijk afspraken maken.

5.3 Beeld van de gemeente

De rol van de gemeente in de sociale basis werd door de geïnterviewden opmerkelijk vaak benoemd. Enerzijds kwam dit doordat de geïnterviewden wisten dat het onderzoek door de gemeente was geïnitieerd (en we via de gemeente aan bepaalde geïnterviewden zijn gekomen). Anderzijds kwam dit doordat de geïnterviewden bijna unaniem de rol van de gemeente van groot belang achtten in het versterken van de sociale basis. Tegelijkertijd was men ook kritisch op de rol van de gemeente en vond men dat het beter kan.

Diverse aspecten gaan goed binnen de gemeente

Ondanks de kritische insteek die veel geïnterviewden hadden, werden gedurende de interviews verschillende aspecten benoemd die goed gaan binnen de gemeente. Het gaat hierbij onder andere over de verschillende activiteiten die gemeentemedewerkers organiseren of bijwonen. Zo worden de netwerkbijeenkomsten en bewoners overleggen die door de gemeente worden georganiseerd of die de gemeente bijwoont door veel geïnterviewden als positief ervaren. Tijdens deze bijeenkomsten worden belangrijke veranderingen besproken met inwoners (zoals de aanleg van een nieuwe riolering) en kunnen inwoners hun verhaal kwijt (bijvoorbeeld bij overlast). Zoals een respondent verwoordde: *“Dat is wel het mooie van die bewoners overleggen, zoals nu hebben we dat riool, dat is natuurlijk wel voor heel veel mensen van belang en dan is dat ook een onderdeel van de vergadering”.* De initiatievenmarkt is een ander voorbeeld dat wordt omschreven als een goede samenwerking met de gemeente:

“We hadden een initiatievenmarkt samen met de gemeente, dat is een hele leuke samenwerking met de gemeente, dat is dat mensen op die markt hun initiatief kunnen pitchen en meteen bij de gemeente kunnen voorleggen van ik heb een goed idee voor de stad en de gemeente geeft een budget daarvoor”.

In het bijzonder werd de samenwerking tussen de gemeenten en jongeren als een positief punt benoemd. De indruk is dat jongeren in Hoorn goed gehoord worden en goed worden meegenomen door de gemeente. Zoals een respondent vertelde: *“Binnen onze gemeente voelen wij [jongeren] ons gehoord, ook omdat we vaak vragen krijgen vanuit de gemeente of we ergens aan willen meewerken of advies over willen geven. Ik voel me in ieder geval best serieus genomen binnen onze gemeente. Ik merk ook dat de gemeente daar steeds meer mee bezig is. Dat zie ik positief in”.* Andere geïnterviewden ondersteunen dit. Zo benoemde een andere geïnterviewde dat jongeren goed vertegenwoordigd zijn in de gemeenteraad:

“Ja. Ik durf niet met zekerheid te stellen dat dat bij andere gemeentes niet zo is [dat jongeren een stem krijgen]. Ik heb wel eens wat meegekregen uit gemeenteraden her en der. Volgens mij is het daar een stuk minder”.

Opgemerkt wordt ook dat er veel goede wil is bij de gemeente en de mensen die er werken. Zoals een geïnterviewde aangaf: *“wat ik nog wel even wil zeggen, is dat de mensen die bij de gemeente werken, wel allemaal van hartstikke goede wil zijn”.*

Heb lef en wees (ook) positief

Ondanks het vele dat goed gaat, zijn, zoals gezegd, veel geïnterviewden ook kritisch. Een aantal geïnterviewden merkte op dat dit ook te maken heeft met de grondhouding van de gemeente. Volgens hen mag de gemeente een positievere houding aan nemen en de positieve punten vaker benadrukken. Juist omdat er ook zoveel goed gaat:

“Het wordt wel gedaan, maar het wordt niet gecommuniceerd, dat heb ik ook al vaker tegen ze gezegd: je moet successen delen hoe klein ze ook zijn want je moet aangeven wat je doet als gemeente, zodat mensen vertrouwen in je hebben”.

Hierbij komt, aldus een aantal geïnterviewden, ook het lef om vertrouwen te geven aan de (andere) partijen in de sociale basis die – weliswaar gedeeltelijk naar eigen zeggen - veel goeds doen. Gedeeltelijk heeft het dus te maken met de mindset vanuit de gemeente. Dit geeft ook energie aan de sociale basis en alle initiatieven:

“Ja, dat denk ik wel. Die [vanuit een andere gemeente] geven vanuit het stadhuis veel meer ruimte aan professionals in de wijk. In Hoorn moet voor alles eerst een plan komen en helemaal uitgedacht zijn. Heel voorzichtig zijn ze ook met het delen van ideeën. Nee, dat is nog concept. Dat kunnen we niet bespreken met de bewoners. Het is ook een stukje lef, denk ik. Zijn toch wel erg angstig, denk ik. Ik denk dat dat er een beetje achter zit”.

De communicatie vanuit de gemeente kan beter

Bij de kritiek op de gemeente werd veelvuldig de communicatie vanuit de gemeente benoemd. De kritiek was grotendeels gericht op de interne communicatie binnen de gemeente waardoor dingen door elkaar lopen. Zoals een respondent aangaf: *“Binnen de gemeente wordt er niet gecommuniceerd...de afdelingen niet (...) het advies moet meer zijn: binnen het beleid moeten ze meer communiceren”.* Volgens een andere geïnterviewde lijkt het alsof er geen algemeen overzicht is van de lopende projecten in de gemeente. Voor corona was er bijvoorbeeld een mogelijkheid om projectvoorstellen in te dienen en daar subsidie voor te krijgen, daar werden projecten ingediend die al georganiseerd werden en toch subsidie kregen. Dit probleem wordt voor een deel gezocht in het feit dat er veel gewerkt wordt met externe projectcoördinatoren. Zoals een andere geïnterviewde aanvulde: *“ze moeten dus allemaal mensen en projectcoördinatoren van buiten inhuren, en die doen best wel hun klus, maar die communiceren niet met het geheel.”*

Naast de interne communicatie werd de externe communicatie tussen de gemeente en inwoners en partijen in de sociale basis benoemd. Diverse geïnterviewden gaven aan dat gemeente regelmatig niet helder communiceert en dat de communicatie als eenrichtingsverkeer wordt ervaren. Een respondent zei hier bijvoorbeeld het volgende over:

“Het is de twee kanten communicatie, het voelt nu heel erg als eenrichtingsverkeer (...) Het is voor ons te wazig om te zien waar we dan heen moeten. Dus of een duidelijker pad zou handig zijn, 1 contactpersoon...of je moet naar hokje A of B en dan heb je een antwoord. Of het moet zijn dat de gemeente komt ook naar bewoners toe, naar ons toe en dat ze zeggen: er zijn hier potjes voor. Hier kun je wat mee doen, dit is wat je wel en niet kan”.

Een struikelblok in de communicatie waar veel geïnterviewden tegenaan lopen, is de diversiteit in contactpersonen. Organisaties in de sociale basis hebben bijvoorbeeld allemaal een andere contactpersoon binnen de

gemeente. Ook zijn thema's verdeeld over verschillende beleidsambtenaren waardoor dingen soms langs elkaar heen lopen.

“dat je op allerlei onderwerpen verschillende beleidsambtenaren hebt. Je hebt allerlei thema's die verdeeld zijn over verschillende beleidsambtenaren (...) ze proberen dat absoluut te integreren maar dat is nog steeds een hele grote uitdaging. De een geeft bijvoorbeeld ergens een opdracht en dan zit je daar met een andere wethouder. Alleen al wat wethouders betreft, hebben wij te maken met vier wethouders omdat die portefeuilles zo verdeeld zijn”.

Wil je als gemeente het overzicht behouden en verbinding kunnen leggen tussen verschillende partijen en initiatieven is het belangrijk dit te stroomlijnen, bijvoorbeeld door één contactpersoon aan te wijzen *“zorg dat de organisaties die alleen al in die sociale basis eenzelfde accounthouder hebben. We hebben allemaal een andere”*. Dit linkt ook aan de interne communicatie binnen de gemeente, diversiteit aan accounthouders hoeft niet problematisch te zijn als de verschillende afdelingen en accounthouders goed met elkaar communiceren.

De behoefte aan een centraal contactpersoon geldt niet alleen voor organisaties in de sociale basis maar ook voor bewoners. *“Ik zou heel graag een loketje willen, een digitaal loket, een bezig loket, of van ons of samen met de gemeente of bij de gemeente dat je duidelijk hebt wanneer je aan de deur staat van ik zit met dit dat je duidelijk hebt wie je moet spreken. (...) dan ga je naar de gemeente en zie je “oh burgerloketje of zo” en dan kan je meteen schakelen met de persoon die daar zit. Maar de schakels liggen veel te ver uit elkaar”*.

Doordat de communicatie regelmatig niet helder is weten inwoners vaak ook niet wat de mogelijkheden zijn. Als voorbeeld werd het buurtbudget genoemd. Er is een buurtbudget beschikbaar maar hier wordt niet mee geadverteerd en het is niet direct duidelijk hoe dit is aan te vragen. Er wordt benoemd dat het over het algemeen een hoge drempel is voor mensen om met de juiste persoon in contact te komen, zowel binnen als buiten de gemeente, zoals blijkt uit de volgende passage: *“Ik ken toevallig de wethouder. Ik heb met hem een vrij kort lijntje. Ik heb met mijn boekhouder de wethouder ge-contact. Dat was binnen een week geregeld. Ik heb dat eerst zelf geprobeerd te regelen. Dan loop je tegen een muur aan. Ik denk dat er heel veel mensen zijn die niet die lijntjes hebben. Als het dan misgaat, weten ze niet zo goed waar ze dan terecht moeten (...) De drempel is heel hoog voor heel veel mensen om contact te krijgen met de juiste persoon. Dat*

bedoel ik dan op elk vlak. Mensen die met de gemeente contact moeten hebben, of met de politie, noem maar op.”

De onduidelijke communicatie kwam ook meerdere keren naar voren als het ging om de toekenning van subsidies voor het ondersteunen van bewonersinitiatieven. Inwoners krijgen geen of verschillende antwoorden op hun vragen en verwachtingen worden aldus diverse geïnterviewden niet waargemaakt. Een typerend voorbeeld betreft een muurschildering op de zijkant van een gebouw dat op het laatste moment niet kon doorgaan:

“Volgens mij is [naam] er iets van een half jaar mee bezig geweest en toen volgens mij een paar dagen voordat het echt in werking werd gezet zei de gemeente: we doen het toch niet. Want de gebouwbeheerder is bang dat er weer overheen gegrafitiet wordt en dan is al het werk voor niets. Dan denk ik: dit had je op stap 1 al kunnen communiceren”. De gemeente is, aldus diverse geïnterviewden, vaak niet duidelijk in de communicatie over wat wel en niet mogelijk is:

“Maar als het erop aankomt dan krijgen we eigenlijk nooit een duidelijk antwoord. Zeg je gewoon vanaf het begin: dat gaat gewoon niet, daar hebben we geen geld voor, etc. als het niet lukt dan houdt het ook gewoon op, dat is ook een antwoord”.

De onduidelijke communicatie zou ook spelen bij het wijkclub in de Kersenboogerd. Terwijl dit juist mede is opgezet om in een aandachtsgebied de sociale basis te versterken, en er veel aandacht is voor de communicatie. Zo kun je daar regelmatig koffiedrinken met de wethouder. Een geïnterviewde zei hier bijvoorbeeld het volgende over: *“Dat is een soort dependance van het gemeentehuis. Daar zitten mensen van de gemeente, van de woningcorporatie Intermaris, of van 1.Hoorn. Je kan daar naar binnen lopen, aangeven waar je mee zit en dan schrijven ze het op. Vervolgens hoor je er dan bijna niks van, is mijn ervaring. Ze zitten in een hele donkere hoek, de deur is dicht en er ligt troep voor de deur. Zet die deur open en zet bloembakken voor de deur. Nu hebben ze wel een beachflag, maar negen van de tien keer is het dicht”.*

Werk outreachend en zoek contact

Gelinkt aan bovenstaand punt gaven bijna alle geïnterviewden aan dat ze graag zouden zien dat de gemeente (meer) outreachend werkt en contact zoekt *“Ik denk wel eens: “gemeente, jullie zouden vaker de straat op moeten als beleidmaker. Dompel je erin onder. Ga op een werkbezoek. Ga praten met mensen. Voel het.”. Wanneer iemand vanuit de gemeente contact zoekt wordt dit enthousiast ontvangen:*

"Ik vind het heel leuk dat een aantal raadsleden zei: "Mag ik een keer een rondje met jou meelopen door de wijk?" Dat zijn er een stuk of vier geweest. Dat is geweldig".

Nadelige gevolgen van het personele verloop binnen de gemeente

Een aspect dat ook veel genoemd werd, en in relatie staat met communicatie, is het personele verloop binnen de gemeente waar partners mee te maken hebben. Zoals hierboven al even kort benoemd wordt er daarom veel gewerkt met externe projectleiders of projectcoördinatoren die na hun klus weer vertrekken en de opgebouwde kennis meenemen. Gevolg is ook dat mensen elkaar niet kennen, er verschillende dingen worden gecommuniceerd en er te weinig wordt doorgepakt. Een respondent constateerde dat er hierbij vooral veel verloop is van 'goede' mensen. *"Er is ook veel verloop in de gemeente. Dit is niet perse een goede ontwikkeling, de goede mensen gaan weg, er wordt niks opgelost".*

Er is behoefte aan concrete actie

Een terugkerend thema binnen de interviews is dat geïnterviewden concrete actie van de gemeente missen. Door de uitgesproken intenties vanuit de gemeente, o.a. door de vorige plannen (zie de inleiding), zijn de verwachtingen hoog. Tegelijkertijd zien inwoners dat, als er iets wordt gedaan, er vooral wordt gepraat (of onderzocht). Uit veel gesprekken kwam naar voren dat mensen toe zijn aan concrete actie. Zoals een respondent het verwoordde:

"Het is al jaren een ding en vanuit de politiek is dit al aangekaart en is er achteraan gegaan. Maar er gebeurt gewoon niets. De problemen waardoor dit ontstaat zijn eigenlijk al bekend en het keert iedere keer terug. Iedere keer hoor ik hetzelfde verhaal en denk ik, doe dan gewoon een keer iets. Het is al de zoveelste keer dat de gemeente zich afvraagt hoe we de sociale basis kunnen versterken."

De geïnterviewden begrepen wel dat de gemeente complexe afwegingen moet maken *"en die zorgvuldigheid is heel goed, alleen dat maakt wel dat het proces heel langzaam gaat"*. Daarom werd aangegeven dat het belangrijk is dat de gemeente de dingen die ze doen laten zien, zodat mensen zien dat er actie wordt ondernomen.

Meer kijken naar wat er al is (en durf dingen los te laten)

Veel geïnterviewden benoemden dat de gemeente de neiging heeft nieuwe initiatieven te omarmen maar daarbij vergeet te investeren in wat er al is. Zoals een respondent aangaf:

“de gemeente Hoorn heeft nogal de neiging om nieuwe dingen heel snel te omarmen, want dit zou wel eens het antwoord kunnen zijn, terwijl ik denk: je hebt de oplossingen, want je investeert al ongelooflijk veel in dat sociaal domein. We vinden het nooit genoeg, maar er wordt wél veel geïnvesteerd”.

Bijna alle geïnterviewden pleiten er daarom voor om dingen meer samen te doen:

“Echt het samen doen, want ik merk ook weleens bij de gemeente dat ze overal de regie op willen houden. Laat het los en haak aan op de energie die er is. Maak daar tijd voor vrij”.

Met samen bedoelen de geïnterviewden enerzijds samen met bewoners: *“doe het samen met je bewoners. Er zit veel kracht in de samenleving, en goede wil, goede ideeën. Je moet het wel durven loslaten”.* Anderzijds kan de gemeente aldus de geïnterviewden ook meer gebruik maken van de kennis die al in de organisaties zit. Zo verstevig je de samenwerking met partijen en hoef je bijvoorbeeld minder externe projectleiders aan te nemen. Samenwerkingen komen volgens diverse geïnterviewden meestal tot stand vanuit initiatief van partijen in de sociale basis, niet vanuit de gemeente: *“Ik denk dat wij als organisaties heel vaak hebben gezegd: ook wij kunnen projectleiders leveren. Dat hoeft niet per se, maar maak gebruik van de kennis en expertise die je in de organisaties al hebt”.*

Hoewel de meeste geïnterviewden aangeven dat de gemeente meer de samenwerking met inwoners en partijen in de sociale basis kan zoeken, geven mensen ook aan dat de gemeente bij de uitvoering van beleid zich hier juist te veel mee bemoeit. *“Waar de gemeente zelf een stuk in de uitvoering gaat zitten, gaat het wat mij betreft in mijn optiek daardoor niet lukken”.* Bij het uitvoeren van beleid wordt daarom juist gepleit voor een rol als opdrachtgever *“Als opdrachtgever. Minder als samenwerkingspartner. (...) Minder als uitvoerder samenzitten”.*

De wijkcoördinator als verbindende schakel met de gemeente?

Veel geïnterviewden benadrukken het belang van schakelpersonen, mede om de communicatie vorm te geven. De wijkcoördinator (er zijn er meerdere in Hoorn) wordt vaak benoemd als iemand die een verbindende schakel kan zijn tussen de gemeente, organisaties en inwoners. Nu zijn de meningen over de wijkcoördinator wisselend. Sommige partijen en inwoners zijn er heel blij mee en zien de wijkcoördinator van hun wijk echt als de verbindende schakel met de gemeente. Andere partijen en inwoners hadden nog nooit, of alleen zijdelings, van een wijkcoördinator gehoord. Weer andere partijen

dachten dat de wijkcoördinator zich alleen bezighoudt met de fysieke omgeving.

In dit kader hebben wij ook een wijkcoördinator gesproken. Deze gaf aan dat het takenpakket ook niet geheel helder is en de functie door de diverse wijkcoördinator anders wordt ingevuld. In de eerste plaats is men er voor het fysieke vlak (daar is men het over eens), maar men verschilt van mening over de mate waarin men er ook voor het sociale vlak is en kan zijn.

“Toen ik erbij kwam waren er drie wijkcoördinatoren voor drie wijken. Tot nu toe zitten we erg op het fysieke vlak. Een bankje en stoeptegels aanvragen, het adoptiegroen en perkjes van de gemeente die mensen graag zelf willen onderhouden. Het is allemaal buiten. Dat verbaasde me eigenlijk. Een wijkcoördinator werkt in de wijk, maar er staat nergens in de visie iets over het sociale karakter.”

Voor een gedeelte (kunnen) de wijkcoördinatoren dus niet het sociale aspect oppakken, terwijl inwoners en professionals in de wijken hier gezien de naam wel verwachtingen over hebben. Dit roept, onder andere de vraag op of de naam of het takenpakket niet moet worden veranderd:

“Dus...of noem het beestje anders of zorg dat er een wijkcoördinator komt die wel actief de wijk ingaat”.

Op de vraag hoe de rol van de wijkcoördinator er idealiter uit moeten zien antwoorde verschillende geïnterviewden dat de wijkcoördinator een gemeentebaan moet zijn zodat het beleid goed vertaald kan worden. Maar qua functieprofiel moet het een verbinder zijn. Zoals een geïnterviewde opmerkte: *“Maar dan een spreekbuis vanuit de buurt met de gemeentebelangen op de achtergrond (...) het moet wel iemand vanuit de gemeente zijn want dat beleid moet goed vertaald worden, maar het moet iemand zijn met goede sociale voelsprietten, iemand die verbindt.”*

Kader 5.3. Het takenpakket van een ‘wijkcoördinator’

Een optie die veel ter verbetering wordt aangedragen door de geïnterviewden is om een coördinator in de wijk aan te stellen. Dit zouden de huidige wijkcoördinatoren kunnen zijn. De huidige insteek zit echter vooral op het fysieke vlak. De vraag is of men ook het sociale vlak er voldoende bij kan doen. De coördinatie van alle sociale aspecten vraagt namelijk veel, bijvoorbeeld om alle partijen in een wijk te kennen, te weten wat er onder de inwoners speelt, de mogelijkheden weten om te werken aan oplossingen en de vaardigheden die nodig zijn om eventueel te

bemiddelen en verbinden. Zowel op micro, meso en macro niveau moet men dus goed kunnen acteren en reflecteren. Dit vraagt om getrainde professionals die ook vanuit hun organisatie of de gemeente worden ondersteund, bijvoorbeeld doordat (statistische) wijkprofielen worden aangeleverd en methoden worden aangedragen.

Gebiedsgericht werken

Door een aantal geïnterviewden wordt gebiedsgericht werken aangedragen als oplossingsrichting voor de gemeente. Gebiedsgericht werken zou bijvoorbeeld de verkokering tussen partijen tegengaan:

“Ja, ik denk in dit geval dus de verkokering. Ik denk dat gebiedsgericht samenwerken heel erg kan helpen. Dat is een enorme slag die de gemeente Hoorn nog moet maken.”

Daarnaast sluit het aan bij de constatering dat de sociale cohesie (en basis) sterk verschilt tussen gebieden en straten. Sommige geïnterviewden geven daarom aan dat het goed zou zijn om een opbouwwerker in te zetten in verschillende gebieden *“Ik denk echt als je community building inzet vanuit gebiedsgericht werken en daar vaste mensen aan koppelt, kunnen die erin en eruit en ondertussen wel ook aangehaakt blijven voor als het weer even wegzakt of mensen weer wat nodig hebben. Daar willen wij heel graag aan bijdragen. Het zou heel fijn zijn als we dit samen kunnen doen. Dat is vooral onze oproep”*. Ook kan een opbouwwerker een duurzame en goedkope oplossing zijn om extra vrijwilligers te werven *“Ik geloof erg in opbouwwerk, community building. Ik vind buurthuizen ook belangrijk. Zo’n community builder kan erg helpen om dan vrijwilligers te werven voor zo’n buurthuis. Dat is ook veel duurzamer en goedkoper uiteindelijk”*

Noodzaak aan (structurele) investering en flexibele kaders

Meerdere geïnterviewden gaven aan dat het weinig zin heeft om telkens opnieuw het aanbod in de sociale basis in kaart te brengen. De sociale basis is dynamisch en wordt gedreven door menselijke interacties. Wanneer het aanbod in kaart is gebracht is het vaak alweer veranderd. Daarom moet je de sociale basis meer flexibel inrichten *“En dat voel ik soms ook toch wel een beetje bij de gemeente dat ze toch opzoek zijn naar het ei van Columbus om in kaart te brengen wat er allemaal is want daar begint het mee. Ik denk dat het andersom werkt, begin met de vraag en het staat en valt bij mensen die vraageigenaarschap voelen en daar de oplossing bij gaan zoeken”*.

Ook geven partijen aan dat ze graag een andere manier van sturing in de sociale basis zien, en pleiten voor een consortium model *“Dat ze zeggen: dit is de opdracht die wij aan jullie geven. Zorg maar dat je dit met partijen in de*

stad vormgeeft. Dan leg je het neer bij een organisatie die de afspraken allemaal maakt (...) wij hebben deze opgave in de stad. Hier willen we aan werken. Dit is de opdracht. Dit is het budget. Regel het". Ook in Amsterdam is de sociale basis op deze manier ingericht.

Dit betekent ook iets voor de financiering van de sociale basis. In plaats van korte financiering met strakke kaders kun je naar meerjarige financiering waarbij de gemeente een opdracht formuleert waar de professionals invulling aan geven *"Wat wij dan merken is dat het allemaal vanuit de financiering heel erg met potjes is. Daar zitten gewoon professionals, die moet je het vertrouwen geven dat ze die vragen centraal stellen en dat ook gaan oppakken"*. Wanneer de financiering veelal loopt via subsidies, houden projecten op wanneer de financiering stopt, dit is niet goed voor het vertrouwen *"Wij waren eerst ook buurtambassadeurs, dat is nu gestopt, maar wij hebben echt huisbezoeken gedaan bij mensen. Dan weet je ook dat mensen.... Ik heb 350 huisbezoeken gedaan in een paar jaar tijd. En toen zijn er heel veel, en dat is het vervelende, toen zijn er heel veel projecten tot stand gekomen, maar op een gegeven moment houden die subsidies op en dan vervalt alles. Dan heeft ... geen geld meer daarvoor en dan laten ze dat vallen"*

Tot slot dragen een aantal geïnterviewden ook de noodzaak aan voor meer investeringen in de sociale basis. Zoals we ook uit landelijke literatuur weten zijn investeringen voor de sociale basis een randvoorwaarde voor een sterke sociale basis. *"Er [de sociale basis] wordt in bezuinigd. Het blijft altijd hetzelfde en het wordt onvoldoende geïndexeerd.... je personeel wordt duurder, maar je krijgt niet meer geld. Dan kan je minder doen, want dan moet je mensen gaan afstoten. Je organisatie wordt kleiner. Dat is op dit moment bij alle sociaal werkorganisaties in heel Nederland - ook in Hoorn - echt een ultiem probleem aan het worden"*.

6. Slot

De gemeente Hoorn zet zich actief in om de sociale basis te versterken maar er is ook ruimte voor verbetering. Door middel van een (korte) literatuurstudie, analyse van kwantitatieve data en interviews hebben we onderzocht hoe het gesteld is met de sociale basis in Hoorn en waar verbeteringen mogelijk zijn.

Uit de literatuur blijkt dat een sterke sociale basis een aantal positieve effecten heeft, toch blijkt het verstevigen ervan in de praktijk nog weerbarstig. Het verstevigen van de sociale basis vraagt om een wisselwerking tussen burgers, informele spelers, formele spelers en overheidsinstanties. Investerings, in bijvoorbeeld voorzieningen en professionals, vanuit de gemeente zijn hierbij cruciaal.

De cijfers laten zien dat er in Hoorn veel contact is tussen bureaus en dat mensen bereid zijn elkaar te helpen. Ook de interviews bevestigen dat de sociale cohesie en sociale basis in Hoorn als sterk worden ervaren. Veel inwoners voelen zich thuis in Hoorn en omschrijven het als een dorp met hechte gemeenschappen. Toch kwam in zowel de interviews als de cijfers eenzaamheid naar voren als een belangrijk thema. Veel inwoners ervaren eenzaamheid, en zien dat als één van de speerpunten om de sociale basis te versterken.

Daarnaast wordt opgemerkt dat de sociale basis in de toekomst onder druk kan komen te staan en op een aantal vlakken verbeterd kan worden. Zo voelt nog niet iedereen in Hoorn zich onderdeel van de sociale gemeenschap of hebben voldoende ontmoetingsplekken; forenzen, mensen met een migratieachtergrond en jongeren vragen om extra aandacht. Ook verschilt

de sterkte van de sociale basis sterk per wijk en straat en complex. Bovendien ligt het percentage mensen dat vrijwilligerswerk doet of mantelzorg verleend in Hoorn lager dan het landelijk gemiddelde en het gemiddelde in de regio. Het werven van nieuwe vrijwilligers wordt volgens de geïnterviewden steeds moeilijker, onder andere door de toenemende drukte, de concurrentie met andere (betaalde) activiteiten en de steeds grotere vraag naar vrijwilligers. Hier liggen kansen om de sociale basis te versterken.

Ook op het gebied van samenwerking en communicatie met de gemeente is nog veel te winnen. Diverse geïnterviewden noemden de communicatie vanuit de gemeente als knelpunt. Door gebrekkige informatievoorziening weten inwoners soms niet wat hun mogelijkheden zijn, bijvoorbeeld bij het aanvragen van een buurtbudget. Dit belemmert ook een goede samenwerking; mensen zijn soms niet op de hoogte van elkaars initiatieven, waardoor er langs elkaar heen wordt gewerkt of losse projecten worden opgestart.

Hoewel er dus al veel goed gaat in de sociale basis in Hoorn, zijn er een aantal duidelijke aanknopingspunten om deze (nog) verder te versterken.

7. Literatuurlijst

- Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). New York: Greenwood.
- Britt, A, M. Kwakernaak, F. de Meere, L. Reches, I. Schell, N. de Wit, P. Rensen, R. Engbersen, O. de Zwart, M. Voorwinden, & L. Kok (2022). *Leren sturen en verantwoorden in de sociale basis. Hoe twaalf gemeenten 'de sociale basis' vormgeven samen met hun welzijnspartijen en inwoners. De kansen en uitdagingen vanuit lokaal beleidsperspectief*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.
- Britt, A., A. van den Bosch, G. Verwaijen, R. Glijn, & K. van den Berg (2024). *De sociale basis versterken, investeren in de toekomst*. Movisie & Verwey-Jonker Instituut.
- Cassetti, V., K. Powell, A. Barnes, & T. Sanders (2020). *Systematic scoping review of asset-based approaches to promote health in communities: development of a framework*. *Global Health Promotion*, 27(3):15-23.
- CBS 2024a. *StatLine - Bevolking; kerncijfers, 1950-2022*.
- CBS 2024b. *StatLine - Bevolking op 1 januari en gemiddeld; geslacht, leeftijd en regio*.
- CBS 2024c. *StatLine - Bevolkingsontwikkeling; regio per maand*.
- Coleman, J.S. (1988). *Social capital in the creation of human capital*. *The American Journal of Sociology*, 94(1): 95–120.
- Dekker F., A. Franx, E. de Vleeschouwer, & K. Zandvliet (2020). *Meta-analyse businesscases sociaal werk*. Rotterdam: SEOR.

- Ehsan, A., H.S. Klaas, A. Bastianen, & D. Spini (2019). Social capital and health: A systematic review of systematic reviews. *SSM Population health*, 8(100425)
- Engbersen, R., & A. Sprinkhuizen (2023). *Sociale basis*. In: *Lexicon nabijheid en sociaal werk* (redactie: Veldboer, L., R. Engbersen, E. Hooghiemstra, J. Jansen, L. Koeter, L. Repetur, J. Rözer & A. Sprinkhuizen). Amsterdam: uitgeverij van Gennep.
- Fonseca, X., S. Lukosch & F. Brazier (2019). *Social cohesion revisited: a new definition and how to characterize it*. *The European Journal of Social Science Research*, 32:2, 231-253.
- Friedkin, N.E. (2004). *Social Cohesion*. *Annual Review of Sociology*, 30: 409-425.
- Granovetter. (1973). *The strength of weak ties*. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Huwaë, S., J.J. Rözer & A.P.M. Veldboer (2024). *Verschraling van wijkvoorzieningen? Een bewonersperspectief*. Amsterdam: Kenniscentrum ongelijkheid.
- Ince, D., T. van Yperen, & M. Valkestijn (2018). *Top tien beschermende factoren voor een positieve ontwikkeling van jeugdigen*. Nederlands Jeugd Instituut.
- Jansen, J., Van Pelt, M., Repetur, L., & Jansen, C. (2021). *Sterke beleidsinterventies, sterke sociale basis. Een verkenning*. Utrecht: Movisie.
- Lalot, F., D. Abram, J. Broadwood, K.D. Hayon, & I. Platts-Dunn (2022). *The social cohesion investment. Communities that invested in integration moprogrammes are showing greater social cohesion in the midst of the COVID-19 pandemic*. *Journal of Community Applied Social Psychology*, 32:536–554.
- Lange, de, M., J.J. Rözer, M. Huber, & A.P.M. Veldboer (2021). *De waarde van preventie in een veranderend sociaal domein*. Amsterdam: Werkplaatsen Sociaal Domein.
- Mouratidis, K., & W. Poortinga (2020). *Built environment, urban vitality and social cohesion. Do vibrant neighborhoods foster strong communities?* *Landscape and Urban Planning*, 204: 103951.
- Movisie 2024. *Wat is de sociale basis precies*. Toegang via: <https://www.movisie.nl/artikel/wat-sociale-basis-precies>.
- OECD (2011). *Perspectives on Global Development 2012, Perspectives on Global Development*. OECD Publishing.
- Oorschot, van W., & W. Arts (2005). *The social capital of European welfare states: the crowding out hypothesis revisited*. *Journal of European Social Policy*, 15(1): 05–26.

- Orzani, S.M., K.J. Reynolds, & H. Osborne (2023). *What works and why in interventions to strengthen social cohesion: A systematic review. Journal of Applied Social Psychology*, 3:938–995.
- Pelt, van, M., P. Rensen, & M. Spierts (2024). *Wat werkt bij samenlevingsopbouw*. Utrecht: Movisie.
- Pharos (2022). *Sociaal economische gezondheidsverschillen (SEGV)*. Landelijk expertisecentrum Pharos, Factsheet, juli.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone. The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- Röding, D, R. Soellner, M. Reder, V. Birgel, C. Kleiner, M. Stolz, F. Groeger-Roth, C. Krauth, & U. Walter (2021). *Study protocol: a non-randomised community trial to evaluate the effectiveness of the communities that care prevention system in Germany. BMC Public Health*, 21:1927.
- Rözer, J.J., A.P.M. Veldboer, & M. De Lange (2022). *Preventie in het sociaal domein. Wat is effectief welzijnswerk*. Sociaalweb.nl.
- Rözer, J.J., S. Huwaë, & A.P.M. Veldboer (2024). *Resultaten van een buurtenquête in de gemeente Amsterdam en Zaanstad. Verschraling van wijkvoorzieningen?* Amsterdam: Kenniscentrum Ongelijkheid.
- Rumping, S. M. (2023). *Fostering supportive structures for families in the neighbourhood*. Amsterdam: hogeschool van Amsterdam. Thesis.
- Rumping, S. M. Boendermaker, L., & Fukkink, R. G. (2022). *What works for whom: A realist synthesis of neighbourhood interventions for families in the community. Children and Youth Services Review*, 134(106365).
- RVS (2021). *Gezichten van een onzeker bestaan*. Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, Document, 7april. Te vinden op: www.raadrvs.nl.
- Schiefer, J., D. van der Noll (2017). *The essentials of social cohesion. Social Indicators Research*, 132(2): 579-603
- Snel, E., G. Custers en G. Engbersen (2018) *Ongelijkheid in de participatiestad: Stadsbuurten en burgerparticipatie. Mens en Maatschappij*, 93(1), 31–57.
- Steijn, M.P.A. (2023). *De rol van sociale infrastructuur in sociale mobiliteit. Een literatuurstudie*. Amsterdam: Kenniscentrum Ongelijkheid.
- Steketee, M., H. Jonkman, J. Mak, C. Assems, A. Huygen, & W. Roeleveld (2012). *Communities that Care in Nederlandse steden. Resultaten van een vierjarig experimenteel onderzoek*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Tajfel, H., Turner, J. C. et al. (1979). *An integrative theory of intergroup conflict*. In M. J. Hatch, & M. Schultz (Eds.), *Organizational Identity*. Oxford: Oxford University Press.

- Verharen, L., M. Heessels, C. Jansen, & J. Wolf. (2019). *Sociale kwaliteit voor een sterke sociale basis. Sociale vraagstukken.*
- Veldboer, L. M. Steijn, J.J. Rözer (2024). *Buurtvoorzieningen in aandachtswijken staan onder grote druk. Sociale vraagstukken.*
- Verharen, L., & J.J. Rözer (2023). *Sociaal en cultureel kapitaal. In: Lexicon nabijheid en sociaal werk* (redactie: Veldboer, L., R. Engbersen, E. Hooghiemstra, J. Jansen, L. Koeter, L. Repetur, J. Rözer & A. Sprinkhuizen). Amsterdam: uitgeverij van Gennep.
- Völker, B. (2022). *Disaster recovery via social capital. Nature Sustainability*, 5: 96–97.
- Ward, S. (2023). *Using theory-based evaluation to understand what works in asset-based community development. Community Development Journal*, 58(2): 206–224.
- Wit, A., & R. Bekkers (2017). *Government Support and Charitable Donations: A Meta-Analysis of the Crowding-out Hypothesis. Journal of Public Administration Research and Theory*, 27(2): 1.
- Wolf, J. (2016). *Krachtwerk. Methodisch werken aan participatie en zelfregie. Bussum: Uitgeverij Coutinho.*
- Zoonen, van. (2004). *Zie: Gevelstijlen van historische woonhuizen in Hoorn: Aantal inwoners (oudhoorn.nl). Toegang via: [https://www.oudhoorn.nl/gevelstijlen/bouwstijlen_05_aantal_inwoners.php#:~:text=Volgens%20Saaltink%20\(1980\)%20telde%20Hoorn,volgens%20een%20belastingtelling%2014.139%20inwoners.](https://www.oudhoorn.nl/gevelstijlen/bouwstijlen_05_aantal_inwoners.php#:~:text=Volgens%20Saaltink%20(1980)%20telde%20Hoorn,volgens%20een%20belastingtelling%2014.139%20inwoners.)*

8. Bijlage: Topiclijst

Topiclijst brede verkenning van de sociale basis in Hoorn

We starten bij de contactpersonen verkregen via de gemeente. Dit zijn formele spelers, veelal bekend bij de gemeente. Doel van de eerste ronde interviews is het verkennen van de verschillende spelers, activiteiten en voorzieningen in (voornamelijk) de institutionele en gemeenschappelijke sociale basis in Hoorn. Via deze contactpersonen proberen we toegang te krijgen tot de meer informele spelers, werkzaam in de gemeenschappelijke sociale basis.

De interviews zijn semi-gestructureerd, de topiclijst wordt dan ook gebruikt als leidraad, niet om volledig door te lopen. De vragen zullen naarmate de interviews vorderen steeds worden aangepast. Op basis van de opgedane kennis uit de interviews en de veranderende contactpersonen zullen de vragen gericht en praktischer worden.

Duur interview: +/- 60 minuten.

Materialen

- Visuele weergave van de sociale basis (als gesprekshandleiding)
- Evt. een kaart van Hoorn waarop mensen kunnen 'mappen' en als visuele ondersteuning bij het gesprek.

Introduceren

- Voorstellen en kort toelichten onderzoek
- Toelichten en laten invullen 'informed consent' (toestemmingsformulier)
- Starten opname

Algemeen

Uitleg: Ik ga je gedurende het interview een aantal vragen stellen over jouw beeld van de sociale basis in Hoorn in het algemeen en in het bijzonder de wijk waar je het meest bekend mee bent. Je kunt de vragen beantwoorden vanuit gebruikersperspectief maar ook vanuit jouw ervaring met werken in de sociale basis. Er ligt een kaart van Hoorn op tafel waarop je dingen kunt aanwijzen en/of aantekeningen op kunt maken.

Startvragen

- Wil je jezelf voorstellen?
- Wat versta jij onder de sociale basis?
 - Welke associaties roept de term bij jou op?

Hierna: verdere toelichting begrip sociale basis a.d.h.v. plaatje (om spraakverwarring te voorkomen)

- Kun je wat meer vertellen over jouw organisatie en/of jouw rol in de sociale basis?
- Kunt je jouw functie omschrijven en kort ingaan op je werkzaamheden in welke wijk werk je?

Sociale kenmerken van Hoorn/de wijk & spelende thema's

- Kun je een aantal belangrijke sociale kenmerken van Hoorn/de wijk waarin jij werkt benoemen?
 - Welke sociale problemen/thema's spelen er (denk aan veiligheid, overlast, eenzaamheid, geldzorgen etc.)?
 - Kun je hier een concreet voorbeeld van noemen?
 - Wat is jouw indruk van de sociale samenhang?
 - Zijn er een aantal kenmerkende subgroepen?

Ontmoeting, verbondenheid & participatie

Uitleg: Ik zal je nu een paar vragen stellen over belangrijke ontmoetingsplekken en de mate van onderlinge verbondenheid en participatie in Hoorn/ de wijk waarin je werkt.

Ontmoetingsplekken & onderlinge verbondenheid

- Wat zijn belangrijke ontmoetingsplekken in de wijk? (Dit kunnen zowel commerciële plekken zijn (kringloopwinkels, supermarkt etc.) als openbare parken, bankjes etc.
 - Waarom werken die plekken zo verbindend volgens jou?
 - Hoe zou jij de type verbindingen die je daar ziet omschrijven?
 - Zijn er sociale spanningen of is de sfeer gemoedelijk?
 - Kennen mensen elkaar of zijn mensen (relatief) anoniem?
 - Ontstaan er vriendschappen of hechte contacten tussen mensen?
 - Leiden de ontmoetingen tot onderlinge hulp (bijvoorbeeld bij boodschappen, hulp bij invullen formulieren etc.)
 - Leiden de ontmoetingen tot onderlinge zorg? (denk aan hulp bij het huishouden, tuinieren etc.)

Collectieve netwerken

- Ken je een aantal (informele) collectieve netwerken uit jouw wijk?
 - Zo ja, kun je daar meer over vertellen?
- Ken je een aantal sleutelfiguren in de wijk die mensen samenbrengen?
 - Wat maakt dat deze mensen een verbindende functie hebben?

Participatie

- Ken je voorbeelden van inwoners die zelf bewonersactiviteiten zijn gestart in de buurt/wijk?
 - Zo ja, kun je die omschrijven?
 - Hebben zij dit samen met de gemeente of andere partijen georganiseerd?
 - Hoe is dat verlopen?
 - Heb je het idee dat er in Hoorn veel activiteiten door bewoners worden georganiseerd?
- Organiseer je zelf wel eens iets voor jouw buurt of wijk?
 - Zo ja, kun je dat omschrijven?
 - Wat ging goed?
 - Waar liep je tegenaan?
 - Heb je daarbij samengewerkt met de gemeente of andere partijen?
- Zou je weten waar/bij wie je terecht kunt voor hulp wanneer je iets wilt organiseren?
 - Is dit makkelijk te vinden?

Aanbod, spelers, ervaringen, behoeften, verwachtingen m.b.t. sociale basis

Uitleg: Ik zal je nu een aantal vragen stellen over het aanbod van activiteiten en voorzieningen in Hoorn/jouw wijk. Denk hierbij aan activiteiten in zowel de institutionele sociale basis als de gemeenschappelijke sociale basis (zie plaatje).

Aanbod, spelers en samenwerking

- Kun je wat meer vertellen over het aanbod aan activiteiten in deze wijk/Hoorn??
 - Welke activiteiten ken je?
 - In welke (collectieve) voorzieningen vinden deze activiteiten plaats?
 - Welke partijen geven daaraan vorm?
 - Zijn dit formele of meer informele partijen?

Ervaringen aanbod

- Wat vind je van het (bestaande) aanbod aan activiteiten?
 - Is het aanbod voldoende of mis je nog iets?
 - Wat vind je van de samenhang in het aanbod? Sluit het wel/niet goed op elkaar aan?
 - Is het aanbod voor iedereen toegankelijk? Waarom wel/niet?
 - Zijn de activiteiten voldoende vindbaar/zichtbaar? Waarom wel/niet?
 - Zijn er voldoende activiteiten in elke buurt? Waarom wel/niet?
 - Zijn er voldoende voorzieningen voor de activiteiten?
 - Heb je het idee dat de aanwezige activiteiten er zijn voor *alle* inwoners, of alleen voor bepaalde doelgroepen?
 - Missen er voor bepaalde doelgroepen activiteiten of voorzieningen?

Ervaren kwaliteit en behoeften

- Wat vind je van de kwaliteit van de activiteiten en voorzieningen? Denk hierbij aan:
 - Voldoende en deskundig personeel
 - Inclusief en laagdrempelig
 - Goede sfeer, goed onderhouden
- Sluit het aanbod voldoende aan op jouw behoeften?
- Voldoet het aanbod aan jouw verwachtingen?

Veranderingen in de sociale basis afgelopen jaren

- Als je terugblijkt op de afgelopen 5 a 10 jaar, zie je dan grote veranderingen in de sociale basis? Bijvoorbeeld:
 - Welke kwesties speelden er in de sociale basis toen en nu?
 - Zie je veranderingen in het aanbod?
 - Zie je verschuivingen in (dominante) spelers/partijen/initiatieven?
 - Zie je veranderingen in de samenwerking?
 - Zie je contextuele veranderingen?
 - Zie je beleidsmatige veranderingen?

Cijfer sociale basis

- Welk cijfer zou jij de sociale basis in Hoorn/jouw wijk geven?

Ideeën ter verbetering

- Als je kijkt naar de sociale basis in Hoorn, waar liggen volgens jou kansen om deze te versterken?
- Als je kijkt naar de onderlinge verbondenheid in Hoorn/jouw wijk, heb jij tips om deze te versterken?
- Ken je goede voorbeelden uit andere gemeenten die je graag in Hoorn zou zien?

Afsluiting

- Heeft u nog onderwerpen gemist? Is er nog iets belangrijks niet ter sprake gekomen?
- Wie zouden we volgens jou nog meer over dit onderwerp moeten spreken?
- Wil je op de hoogte blijven van dit onderzoek en de uitkomsten daarvan? Zo ja, hoe?

